

SKRIFTSPROGSPOLITIK

Inklusiv

handleplan for arbejdet med udvikling af læse-/skrivekompetence

[Version 5]

INDHOLD

I: AFSÆT FOR - OG INTENTION MED EN SKRIFTSPROGSPOLITIK OG HANDLEPLAN

- 1.1 Hensigten med en skriftsprogspolitik, en handleplan og en digital tavle
– til hvilken målgruppe? side 1
- 1.2 Skolens mål for, og perspektiv på, arbejdet med udvikling af skriftsprogskompetencer side 2
  - 1.2.1 Mål for arbejdet med læsning side 2

II: VÆRD AT VIDE OM LÆSNING – SOM LÆSEUNDERVISER OG FAGLÆRER

- 2.1 Hvad er læsning? side 4
- 2.2 Om læseudvikling og forudsætninger for at lære at læse side 4
- 2.3 Læsning som en interaktiv proces - Ehris læseprocesmodel: en teoretisk platform side 6
- 2.4 Et fælles sprog om læsning - afklaring af begreber side 8
  - Læsestrategier, læseformål, læsemåder og læseteknikker*
- 2.5 Særligt om faglig læsning og læseforståelsesstrategier side 10
  - 2.5.1 Undervisning rettet mod læseforståelse side 10
  - 2.5.2 Den kompetente læsers overvejelser side 11
  - 2.5.2 Læseforståelsesstrategier og aktiviteter side 11
    - Før-læseaktiviteter, under læsningen, efter-læseaktiviteter*

III: DANSKFAGET OG LÆSNING – 13 SÆRLIGE ASPEKTER

IV: SKOLENS HANDLEPLAN FOR UDVIKLING AF SKRIFTSPROGSKOMPETENCER

- 4.1 Arbejdet med skriftsprog - den overordnede røde tråd side 14
- 4.2 Hovedfokus, milepæle og fixpunkter på de forskellige trin side 15
  - 4.2.1 Arbejdet på 0. årgang side 16
  - 4.2.2 Trinforløb 1: 1. og 2. klasse side 17
  - 4.2.3 Trinforløb 2: 3. og 4. klasse side 18
  - 4.2.4 Trinforløb 3: 5. og 6. klasse side 19
  - 4.2.3 Trinforløb 4: Udskolingen – 7., 8. og 9. klasse side 20
- 4.3 Evaluerende aktiviteter side 21
  - 4.3.1 Plan for testaktiviteter side 22
  - 4.3.2 Opfølgning af evaluerings- og testaktiviteter side 22
  - 4.3.3 Tegn på læse-skrivevanskeligheder side 23
- 4.4 Øvrige tilbud, tiltag og indsatser side 23
  - 4.4.1 Læsevejlederens tilbud og indsats retter sig mod kollegaer og alle skolens elever side 24
  - 4.4.2 Kompetencecenteret: Faste specialpædagogiske tiltag og elever i skriftsprogsvanskeligheder side 24
  - 4.4.3 Dansk-2: Indsatsen rettet mod elever med dansk som andet sprog side 26

I: AFSÆT FOR - OG INTENTION MED EN SKRIFTSPROGSPOLITIK OG HANDLEPLAN

I nutidens videns- og informationssamfund har reelt funktionelle læse- og skrivefærdigheder afgørende betydning for, at børn og voksne kan navigere og deltage aktivt i uddannelse, job, samfunds- og fritidsliv.

Skriftlighed optræder overalt omkring os, og vi læser og skriver af mange forskellige årsager og med forskellig motivation: vi læser for at lade os underholde af den gode historie, men vi læser også for at holde os orienterede eller for at blive instruerede i noget; og ikke mindst for at blive klogere - altså tilegne ny viden, som fusionerer med det, vi allerede ved i forvejen. På tilsvarende vis er det, i mange situationer, et krav eller en nødvendighed enten at kunne formulere sig selvstændigt på skrift for at kommunikere en pointe/et budskab eller at skrive for at generere tanker, fremme forståelse og reflektere.

På Byplanvejens skole er det et væsentligt mål med de undervisningsaktiviteter, eleverne møder i løbet af deres skoleforløb, at de "*klædes bedst mulig på*" i relation til at møde livets udfordringer - i og uden for skolen. Når det at kunne læse og skrive i praksis har så omfattende betydning, bliver det uundværlige færdigheder. Derfor pådrager udvikling af skriftsprogskompetencer sig en helt særlig opmærksomhed. Det er skolens arbejde, som sammenfattes i denne skriftsprogspolitik og handleplan, et konkret udtryk for.

1.1 Hensigten med en skriftsprogspolitik, en handleplan og en digital tavle? – til hvilken målgruppe?

Med afsæt i skolens mål for arbejdet med skriftsprogstilegnelse anser vi det for vigtigt, at der er sammenhæng i læse- og skriveundervisningen gennem hele skoleforløbet. Den såkaldt "røde tråd" skal være synlig.

Formålet med at udarbejde en skriftsprogspolitik, herunder at sammenskrive en handleplan for læseundervisningen, på Byplanvejens skole, er først og fremmest at udvikle et redskab, som kan anvendes af alle skolens lærere, både dansk- og faglærere. I tilknytning til nærværende skriftlige produkt findes *en digital tavle*, som løbende opdateres. Det er tavlens hensigt at præsentere denne politik og handleplan, samt desuden - og måske især også - at samle læsevejlederens videndeling og inspiration, vedrørende udvikling af læse- og skrivekompetencer, til skolens lærere samt at informere og rådgive forældre. Ansatte og forældre udgør, tilsammen med andre interesserede, som ønsker at skabe sig indsigt i skolens overvejelser i relation til skriftsprogundervisning samt det konkrete arbejde med læsning, både politikens og tavlens målgruppe. Tavlen kan nås på adressen: <http://skriftsprogstavlen-bysko.blogspot.dk>.

Redskaberne skal tilsammen tilskynde og understøtte et vedvarende fokus på læsning – og skabe et overblik ved at:

- ✓ *klargøre skolens læsesyn,*
- ✓ *eksplicitere mål for arbejdet med læsning,*
- ✓ *formidle anerkendt viden om læsning, læseudvikling og læseundervisning,*
- ✓ *afklare et fælles fagsprog om læsning,*
- ✓ *vejlede og inspirere om læsetilegnelse, læseundervisning og læsning i alle fag (faglig læsning),*
samt tilsvarende vigtigt
- ✓ *beskrive, sammenfatte og synliggøre skolens aktuelle praksis – både hvad angår tråden på tværs af de fire afdelingers undervisning, samt desuden tilbud, indsats og tiltag fra skolens kompetencecenter og sprogcenter samt læsevejlederens arbejde.*

Termerne *politik* og *handleplan* anvendes begge om dokumentet - ud fra den betragtning, at der vil indgå afsnit både på såkaldt politik- som på handleniveau. Skolens syn på læsning, de formulerede mål for undervisningen i klasserne samt valgte prioriteringer i relation til eksempelvis kompetence- og sprogcentrenes arbejde reflekterer skolens ambitioner, beslutninger og vedtagne retningslinjer (politikker); andre dele beskriver praksis: handlinger som følge af/inden for det overordnende - både på Byplan-niveau og i form af ydre rammer (kommunale læsepolitiske retningslinjer og ministeriets *forenklede Fælles Mål*).

Det er tanken, at dokumentet har en dynamisk karakter - og at der vil ske en løbende tilpasning, sådan at planen til stadighed spejler skolens aktuelle overvejelser og praksis. *Det er også med afsæt i en ambition om at udvikle og vedligeholde et levende redskab, som alle skolens lærere kender, forholder sig til og anvender, at skolen i efteråret 2016 har iværksat arbejdet med den digitale tavle om skriftsprogsudvikling på skolen.* Tavlen bliver læsevejlederens ansvarsområde, men den giver mulighed for at alle lærere kommenterer og dermed bidrager - og implicit er således også forståelsen: **at læsning er et fælles anliggende og et fælles ansvar for alle fag og for samtlige skolens lærere.** Et fælles ejerskab opnås også ved, at den samlede lærergruppe og de enkelte relevante lærerteam inddrages i arbejdsprocessen med at indramme og udpege *hovedfokus og milepæle* på de enkelte trin. Nye lærere på skolen bliver informeret om handleplanen og den digitale tavle.

Der bør nævnes, at skolens læsepolitik- og handleplan for læsning, samt den digitale tavles indholdselementer, er i overensstemmelse med *forenklede Fælles Mål fra august 2015* og *Læsepolitiske retningslinjer for Aalborg Kommunes skoler* (<http://www.nogetathavedeti.dk>).

1.2 Skolens mål for, og perspektiv på, arbejdet med udvikling af skriftsprogskompetencer

Vi arbejder på Byplanvejens skole ud fra den forståelse, at læsning og skrivning er færdigheder i stadig udvikling. At blive en kompetent skriftsprogbruger indebærer således vedvarende undervisning og aktivitet med henblik på kontinuerlig udvikling og forbedring. Derfor undervises skolens elever gennem hele skoleforløbet i både læsning og skrivning.

Denne handleplan har sit væsentligste fokus på *læsning*, hvilket målene i de kommende afsnit, såvel som den digitale tavles indhold i sin helhed, afspejler. Når den bredere favnende term skriftsprog også anvendes, er det ud fra den betragtning, at udviklingen af færdigheder og kompetencer inden for disciplinerne læsning og skrivning er tæt forbundne og sker i et gensidigt samspil - på skolen opfatter vi disse som hinandens "omvendte". Som naturlig konsekvens beskæftiger både planen, og den digitale tavle, sig derfor også med skrivning - om end *endnu ikke* i samme omfang som læsning. På sigt er det en ambition, at handleplan og tavle beskæftiger sig med det produktive: skrivningen, på lige fod med den receptive læsning.

1.2.1 Mål for arbejdet med læsning

Udgangspunkt for læsarbejdet på Byplanvejens skole er, at ***læsning er en aktiv meningsøgende proces.*** Skolens overordnede mål for arbejdet med udvikling af elevernes læsekompetencer er at tilrettelægge undervisning, der leder hen imod, **at eleverne mestrer at:**

- ✓ *praktisere det alfabetiske princip - altså at forstå og anvende sammenhænge mellem bogstav og lyd,*
  - ✓ *gøre brug af forskellige metoder til at afkode enkelte ord,*
  - ✓ *læse flydende, med en rimelig læsehastighed,*
  - ✓ *angribe læsningen hensigtsmæssigt og håndtere en palette af læseforståelsesstrategier, sådan at der læses bevidst - og med et bestemt formål for øje*
- i alt således at tekst læses med god forståelse og kan bringe eleverne videre i deres læreprocesser.

Tillige prioriteres det på skolen, at elevernes undervisning tilbyder forløb, der giver udfordring og oplevelse, som bidrager til udvikling af *læseglæde* og motiverer til selvstændig beskæftigelse med og brug af sprog.

Under ét reflekterer disse mål to intentioner, dels at bidrage til god mulighed for at eleverne opnår et tilfredsstillende udbytte af undervisningen i skolens fag - det er et ræsonnement, at stærke læsekompetencer er med til at styrke fagligheden; dels at ruste til aktiv skriftsprogsbrug senere i livet.

Dermed dækker målsætningen samlet set et spektrum fra *færdigheder* (kognitivt syn) over *funktion* (funktionelt syn) og videre i et *sociokulturelt* spor – med den hovedtanke, at skriftsprogsbrug tilegnes, og forfines, ikke blot for at afkode og forstå, men også for at reflektere, applicere og producere, altså aktivt og kritisk "gøre noget" - enten med eller på baggrund af læst tekst (*literacytanken*).

Med sådanne briller ***er læsning ikke en færdighed, eleverne tilegner sig i dansk de første skoleår - men en kompetence, som udvikles og modnes i mødet med tekster i alle skolens fag gennem hele skoleforløbet.***

II: VÆRD AT VIDE OM LÆSNING – SOM LÆSEUNDERVISER OG FAGLÆRER

Dette afsnit skal læses, og gøres brug af, i relation til det erklærede mål om at tilskynde og understøtte et vedvarende og kvalificeret fokus på læsning i al skolens undervisning. Det giver en summarisk formidling af anerkendt viden om læsning, læsetilegnelse og -udvikling samt læsning i fagene, ligesom et fælles fagsprog på læseområdet tilbydes. *Successivt ekspliciterer afsnittet desuden Byplanvejens skoles målovervejelser.* For udbygning af viden i øvrigt henvises til relevant faglitteratur samt skolens digitale skriftsprogstavle, via hvilken skolens lærere kan læse mere samt lade sig konkret inspirere. (Store dele af de kommende afsnit, findes også på tavlen – opdelt i mindre bidder under relevante overskrifter).

2.1 Hvad er læsning?

Læsning er en tolkning af skriften som sprog - et skrevet ord aktiverer altid et talt ord i vores bevidsthed. Læsning har ikke sin egen videnskab, på hvilken man kan bygge en praksis. Læsningen låner fra andre videnskaber, især psykologien. På den baggrund er der skabt konsensus om, *at man forstår læsning som værende en kombination, eller et produkt, af delene: afkodning og forståelse.* Læseren, i skolens sfære eleven, skal altså både identificere de enkelte ord og gendanne forestillingsindhold herom - og det er med det afsæt, at læsning kan benævnes som en aktiv meningssøgende proces.

Afkodningen forstås som den proces, det er at relatere fonemer (sproglyde) til repræsentationer af skrevne bogstaver (grafemer); samt at kombinere/samlydere disse lyde til ord, vi genkender fra det talte sprog. *Forståelsen* er den "aha-oplevelse", det er, når omkodningen fra bogstaver til kæder af sproglyde dæmres som ord, vi genkender og begriber - og derpå også forstår i sammenhæng med sætningens øvrige ord eller den hele tekst. Afkodningen har altså ingen værdi i sig selv, og *principielt er der først tale om læsning i det øjeblik læseren opnår forståelse af det afkodede.*

I læsefaglige sammenhænge gør man tillige brug af begrebet *funktionel læsefærdighed*. Med dette forstås, at man udover at *afkode* og *forstå* læst tekst, tillige kan *anvende* og *reflektere* over det læste – sådan at man, på den baggrund, kan udvikle viden, nå bestemte mål og deltage aktivt i samfundslivet (Pisa 1998).

2.2 Om læseudvikling og forudsætninger for at lære at læse

En relevant synsvinkel på læseundervisningen består i at forholde sig til de faser, elever almindeligvis gennemløber i deres udvikling af læsefærdighed. Både i relation til klasser og enkeltelever, kan viden om *læseudvikling* bidrage til, at vi på Byplanvej træffer kvalificerede valg af, hvad der aktuelt vil være relevant og effektiv undervisning, samt hvordan den enkelte elevs fortsatte udvikling bedst stilladseres?

Den nye læser må dele sin opmærksomhed mellem afkodning og forståelse. Til trods for, at der tidligt arbejdes med læseforståelsesaspekter, pådrager den tekniske del sig, ikke mindst de første skoleår, en særlig opmærksomhed. Læseparathed er *ikke* et indre mentalt beredskab, og arbejdet i 0. og 1. klasse drejer sig i høj grad om at stimulere og udvikle eleverne, så de modnes til at kunne tilegne sig læsefærdighed.

For det første skal eleverne lære de tre alfabeter: *bogstavernes navne, former og lyde*. En del bogstaver har flere lyde knyttet til sig: det samme fonem udtales lidt forskelligt, alt efter hvordan det er indlejret – hvilke naboer det har. Parallelt med udvikling af bogstavkendskabet er arbejde med elevernes opmærksomhed

på de enkelte sproglyde således en forudsætning for at blive klar til at lære at læse. Lige så vigtigt er udbygning af ordforråd, evnen til at mobilisere ord og udtale distinkt - det er svært at afkode ord, man ikke kender til.

Mange læseforskere har beskrevet udvikling af læsefærdighed. Litteraturens begrebsbrug er ikke ens, men stadiernes indhold er stort set overensstemmende. Til trods for at læseudvikling er individuel og forløber i forskelligt tempo, gennemløber flertallet af elever disse typiske stadier i *udviklingen af ordlæsefærdighed*:

1. tidlig pseudolæsning: barnet genkender navneskilte, etiketter mv. - *intet kendskab til bogstaver*
2. logografisk/visuel læsning: eleven læser ved at gætte ud fra første bogstav eller visuelle billeder af ord - *bogstavernes præcise rækkefølge er endnu uvæsentlig for eleven*
3. alfabetisk/fonemisk læsning: eleven lyder sig frem - hos eleven foregår en fonologisk omkodning af bogstaverne, det alfabetiske princip praktiseres - *eleven har forstået: at ord kan deles i bestanddele, at de kan symboliseres af bogstavtegn og at man ved samlydering af lydene kan nå frem til det aktuelle talte ord; eleven foretager analyse efterfulgt af syntese, den såkaldte læsekode er knækket*
4. ortografisk-morfemisk læsning: eleven lægger mærke til og baserer læsning på: bogstavfølger og stavemønstre, samt rødder i ord, bøjningsendelser og afledninger - *genkender orddele umiddelbart.*

[Se eksempelvis Ingvar Lundbergs: "Læsningens psykologi og pædagogik"]

Det er bemærkelsesværdigt, at den tidlige læseudvikling foregår i stadier, dog uden at den ene fase afløser den anden. Typisk dominerer brugen af en strategi, idet eleven dog ofte benytter strategier fra tidligere faser, når et ukendt ord mødes og skal læsetackles.

I forlængelse af de fire stadier kommer egentlig beherskelse - og på sigt skal elevernes læsning udvikle sig til at flyde: *automatiseres*. Den tekniske del af læsningen skal overstås uden at bruge mange kræfter her på - det giver overskud til at koncentrere sig om forståelsen. Sikkerhed opstår med *træning*, og som følge af at læseren behersker først det fornematiske princip (koble bogstav og lyd), og senere har overskud til en opmærksomhed på sprogets betydningsdele (morfologi) samt også ordspecifikke tilfælde (for eksempel fremmedord). Automatisering defineres sådan: *når et spektrum af tilgange ubevidst kombineres, så forskellige sider af læsefærdigheden samordnes og foregår umiddelbart. Der læses uden besvær.*

På Byplanvejens skole baserer indskolingens/mellemtrinnets læseundervisning sig på viden om, at:

- ✓ *det er forudsætninger for udvikling af læsefærdighed: at eleverne forstår, at talte ord kan segmenteres i lyde, at de talte lyde repræsenteres af skrevne bogstaver samt at der arbejdes intensivt med især fonologi, men også ordforråd og distinkt udtale,*
- ✓ *mange elever har brug for direkte undervisning i fonologisk praksis: såvel analyse som syntesedel - modellering: "sådan her kan man gøre, når man vil læse et ord",*
- ✓ *det er forskelligt, hvad der virker for den enkelte elev - hvorfor eleverne også introduceres for andre typer af ordlæsestrategier end den fonologiske, for eksempel stavelses- og rimanalogi-læsning,*
- ✓ *udvikling af flow i læsningen kan stilladseres gennem gentagen læsning (udbygge ortografisk leksikon),*
- ✓ *tilbyde en passende balance mellem færdighedstræning og indholds-/meningssøgen, sådan at eleverne tidligt oplever, at læsning "kan bruges til noget"*
- ✓ *jo tidligere elever i risiko for at udvikle vanskelighed med skriftsprog identificeres, jo bedre*

Som det fremgår, prioriteres arbejdet med at udvikle 1) læseforudsætninger, 2) et såkaldt kodeknæk, forstået som elevens selvstændige anvendelse af det alfabetiske princip, og 3) en flydende læsepraksis højt

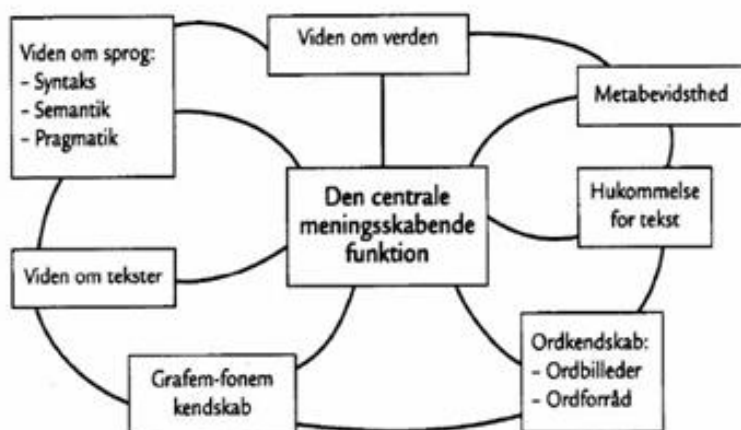

i skolens første læseundervisning (børnehaveklassen samt 1. og 2. trinforløb). Dette med det ræsonnement, at sikker læsefærdighed er bedste indgang til, at elevernes opmærksomhed rettes mod *at læse for at lære*.

2.3 Læsning som en interaktiv proces - Ehri's læseprocesmodel: en teoretisk platform

I forløbet med at skabe mening trækkes og samordnes data fra væsensforskellige kilder i læserens hukommelse - læseren angriber og analyserer altså ord og tekst på mere end en måde ad gangen. *Linnea Ehri's* læsemodel anskueliggør læsning som en kompliceret interaktiv proces, og repræsenterer samtidig basis for det syn, *at læseundervisning bør inddrage, og tage højde for, en række komponenter*. At mange komponenter i et både komplekst samspil med hinanden, og også teksten og læseren selv, har betydning for den samlede læseoplevelse og -forståelse er en opfattelse, der er forskningsmæssig evident belæg for.

Med et mål om god læseforståelse udgør *Ehri's interaktive læseprocesmodel* en oplagt og relevant forståelsesramme, samt et velegnet stillads for lærerens refleksion, i relation til læseundervisningen - samt i øvrigt al undervisning i fagene, der baserer sig på, at eleverne læser og forholder sig aktivt til tekst.

Ehri's interaktive læseprocesmodel (1995)

Det centrale i Ehri's model er den meningskabende processering (den centrale meningskabende funktion): "black-box"-funktioner i læserens, elevens, arbejde med at få mening i en tekst, lære af den og fortolke dens indhold. Modellens omkringliggende bokse repræsenterer komponenter der har betydning for/indflydelse på læserens succes med at opnå en god forståelse; og *dermed er det også dele, læreren må have in mente*. Under de følgende dots gives nogle få bemærkninger og stikord - læs mere på skolens digitale tavle.

- **Ordkendskab**

Termen *ordbilleder* dækker over de parate bogstavfølger (ortografiske identiteter), som eleven har lagret i sin hukommelse, eksempelvis at eleven umiddelbart genkender bogstavfølgen m-o-r som ordet mor; mens *ordforrådet* som bekendt udgøres af de ord, som eleverne begriber betydningen af. En læser med et stort ordforråd - generelt og også specifikt indenfor tekstens sfære - har bedre vilkår for et godt udbytte af teksten. Og tilsvarende: jo flere ordbilleder på lager (umiddelbar genkendelse), jo lettere flyder læsningen.

- **Grafem-fonemkendskab**

Opbygningen af et lager af parate bogstaverfølger udgør, sammen med *grafem-fonem kendskabet*, fundament for, med tiden, at kunne etablere en flydende læsning. Således er kendskab til og forståelse for korrespondancen mellem grafem og fonem (bogstav og lyd) helt centralt for selve afkodningen, når nye og ukendte ord skal læses. Bevidstheden om at læse ved hjælp af bogstavernes lyde er især noget, som fylder

i indskolingens læseundervisning - og frem til læsefærdigheden automatiseres. Netop forståelsen for grafem-fonem korrespondancen omtales også som at "have knækket den alfabetiske kode". Brugeren læseren for meget energi på selve afkodningen, fordi færdigheden ikke er på plads, "går det ud over" den centrale meningskabende funktion [Se eksempelvis Carsten Elbro: "Læsning og læseundervisning" eller Caroline Libergs "Sådan lærer børn at læse og skrive"].

- **Viden om tekster**

Elevens viden om tekster hjælper med til at gennemskue den aktuelle *teksttype*. Med teksttypen på plads er det lettere for eleven at vælge en relevant læsemåde og læseforståelsesstrategi. Desuden medvirker en *genrebevidsthed* til en føling med, hvordan en tekst kan være opbygget, ligesom den kan vække forventninger til, hvad der mon kan ske i teksten/er tekstens hensigt – tilsammen en forhåndsviden, der ruster læseren til kompetent læsning med mulighed for god forståelse. Allerede tidligt i skoleforløbet kan eleverne lære at skelne mellem skøn- og faglitteratur, og i løbet af mellemtrin og udskoling bliver det relevant at kende til diverse undertyper af genrer/tekster. [Se for eksempel Mette Kirk Mailands bog: "Genreskrivning i skolen"].

- **Viden om sprog**

Viden om sprog har indflydelse på elevens mulighed for at forstå de enkelte sætninger, indholdet og tillige tekstens funktion – alt i alt muligheden for at få noget ud af teksten. I praksis inddeles viden om sprog i tre grupper: ordenes indholdsmæssige betydning (*semantik*), viden om sprogets form og kendskab til tekstens opbygning (*syntaks og grammatik*), samt *pragmatikken*: den egentlige betydning i den konkrete sammenhæng. I relation til syntaks må vi lærere være opmærksomme på, at tekster med mange indskud, megen forvægt og mange passivkonstruktioner kan gøre det mere vanskeligt for eleverne at få et godt udbytte af læsningen. Tekster må ikke fravælges af disse årsager, men undervisningen og arbejdet med teksten kan måske tage højde/indrettes herefter?

- **Viden om verden**

Elevens *viden om verden*, både encyklopædisk og erfaringsmæssig viden, giver baggrund for at forstå indholdet på et konkret plan, men også tankerne bag teksten. Kender eleven intet til den verden, som teksten omhandler/foregår i, kan det blive meget svært at forstå og forholde sig til teksten. Abstrakt set er læring, tilegnelse af viden, en tilpasningsproces, hvor indtryk og erfaringer systematiseres og klassificeres i "skemaer" - således at begreber og sammenhænge, som eleven opnår en reel forståelse for, bliver gensidigt forbundne ved hjælp af meningsgivende relationer (*Piaget*). Når en tekst beskæftiger sig med en viden eller en verden, som læseren kender til, vil mange skemaer aktiveres undervejs i læsningen - det er let at læse og forstå teksten. Er indholdet nyt og fremmed for læseren, aktiveres ingen eller kun få skemaer, og læseudbyttet er i fare for at blive ringe. På denne baggrund er forforståelsesarbejde, og opmærksomhed på/overvågning af eget læseudbytte, ikke mindst også i andre fag en dansk, helt centralt.

Under komponenten *viden om verden* hører desuden at danne inferens: at eleverne formår at drage følgeslutninger, og altså opfatte/"fange" det, der i teksten er udtalt. Dette kræver allerførst en forståelse for og opmærksomhed på, at der i tekst som oftest er indbygget "huller" eller tomme pladser, som det er læserens opgave at udfylde, og dernæst træning i en inferens-tankegang.

- **Metabevidsthed**

Boksen *metabevidsthed* knytter sig til elevens opmærksomhed på og refleksion over sine egne tankeprocesser. Er eleven bevidst om, om indholdet/budskabet giver mening? Hvis eleven ikke forstår det læste,

skal det måske læses en gang til - måske med en anden tilgang (*læsemåde og læseforståelsesstrategi*). Det er evident, at en elev der overvejer, reflekterer og forholder sig til sin læsning, altså *en elev med en aktiv læseindstilling, opnår et markant bedre udbytte af sin læsning*, end en elev, der blot afkoder teksten teknisk. Lærerens *modellering* og demonstration af, hvordan eleverne kan arbejde med at blive mere bevidst om eget udbytte, har vist sig at have stor positiv effekt på, hvordan elever går til arbejdet med at læse en tekst.

- **Hukommelse for tekst**

Teksthukommelse går dels på, at eleven kan huske det læste og holde fat i det, der læses lige nu (arbejdshukommelsen) - det er baggrund for den fortsatte tolkning og forståelse af den aktuelle tekst; dels at eleven kan danne paralleller og perspektivere til tidligere læst tekst (langtidshukommelsen). *Der er belæg for, at en interesseret elev bruger færre ressourcer på at huske en tekst, sammenlignet med en læsende elev, som ikke er motiveret*. En indsats med henblik på at vække elevernes interesse forud for læsningen er altså også af betydning for, om eleverne reelt formår at huske det, de læser.

På Byplanvejens skole anser vi den kommunikative dimension, dialogen og den fælles udveksling af viden, erfaring og tænkemåder for vigtig; og også succes på dette område knytter sig til elevernes engagement. Forskning har i øvrigt vist, at træning knytter sig tæt til udviklingen af læsekompetence: *at lære at læse kræver i høj grad vilje og en indsats fra eleven selv, og selve mængden af læst tekst er helt afgørende*. Med afsæt i disse pointer har vi, på skolen, fundet det relevant at tilføje **motivation** som en faktor i arbejdet med læsning - på lige fod med de øvrige faktorer i Ehris model.

Sammenfattende er det forudsætninger for en god læsning, at eleven råder over *forskellige afkodningsstrategier*, har udviklet en *tilstrækkelig automatiseret ordgenkendelse* og desuden har en *god sproglig parathed, et godt ordforråd* samt en *aktiv læseindstilling*.

Det læsesyn, som Ehris interaktive læsemodel repræsenterer: altså opfattelsen af at mange faktorer, i samspil med hinanden, og også i vekselvirkning med teksten og eleven selv, har betydning for elevernes udbytte af det, de læser - er i **god overensstemmelse med den balancerede tilgang til læseundervisning, som vi på skolen praktiserer**, dels ved at undervise med henblik på både afkodning og forståelse fra skolestarten, dels ved at tilrettelægge en undervisning med et forsat fokus på læsningens mange dimensioner, samt et spektrum af læseforståelsesstrategier, op gennem mellemtrin og udskoling.

Afdelingernes, og den samlede skoles, praksis afspejler således allerede et blik for de faktorer, og en fortrolighed med de begreber, modellen sammenfatter.

På Byplanvejens skole drøftes det dog aktuelt, hvordan:

- ✓ *en ekstra systematisk opmærksomhed på samtlige af læsemodellens, mange og forskelligartede, faktorer, kan gøre skolens arbejde med læsning endnu mere virkningsfuldt - måske særlig i relation til læsning i andre fag end dansk (den faglige læsning).*

2.4 Et fælles sprog om læsning - afklaring af begreber

I faglitteratur om læsning, og også i undervisningsmaterialer til både danskfaget og andre fag, introduceres og anvendes en række begreber, der knytter sig til læsning som disciplin. Det er ikke altid sådan, at

udtrykkene anvendes helt ensartet - derfor kan det være en god ide, at vi på skolen baserer vores dialog, vort samarbejde og udveksling af erfaringer på et fælles sprog om læsning.

I undervisningsvejledningen til danskfagets *forenklede Fælles Mål* er der formuleret nogle definitioner for en række begreber indenfor læsefeltet. Ligesom på andre af kommunens skoler har vi fundet det hensigtsmæssigt at adoptere disse. Vejledningens eksempler, givet i forlængelse af definitionerne, er medtaget.

- **Læsestrategier**

Læsestrategier er bevidst anvendte fremgangsmåder og teknikker, som anvendes med henblik på at tilgodese et bestemt formål og/ eller en bestemt læsemåde.

- **Afkodningsstrategier**

Afkodningsstrategier anvendes med den hensigt at genkende det enkelte ord. Der kunne eksempelvis være visuelle strategier (logografisk genkendelse), lydstrategier, orddelingsstrategier, bogstavfølge- og analogistrategier eller meningsstrategier.

*På Byplanvejens skole er det tillige praksis at benævne afkodningsstrategier som **ordlæsestrategier**.*

- **Læseforståelsesstrategier**

Når læseren anvender en læseforståelsesstrategi er der tale om bevidst valgte mentale aktiviteter, som læseren sætter i værk for at forstå en tekst *før, under og efter læsning*.

- **Læseformål**

Det er vigtigt – og nødvendigt, at alle tekster ikke læses ens. *Læseformålet indebærer læserens stillingtagen til, og bevidstgørelse af, hensigten med at læse teksten.*

Læsemåde, læseteknik og læseforståelsesstrategier afhænger af, hvad formålet er med læsningen. Er det at skaffe sig et hurtigt overblik over indholdet i en tekst for at se, om det er relevant at fordybe sig i den? Er det at søge efter ny viden og lære nyt? Eller er teksten valgt for at få en god oplevelse?

- **Læsemåder**

En læsemåde er den måde, læseren vælger at læse en tekst på.

Ud fra sin baggrundsviden og forventninger om genrer vil det være forventeligt, at man for eksempel læser en kageopskrift som en anvisning og ikke som et digt, eller en novelle som fiktion og ikke som en virkelighedsbeskrivelse. Man kan også vælge at gå på tværs af traditionelle konventioner for at tilgodese bestemte læseformål. Man kan for eksempel vælge at læse en novelle med det formål at afdække, hvordan en bestemt epoke beskriver børn, eller man kan vælge at læse flere digte af en lyriker for at undersøge særlige sproglige forhold.

Inden for især skønlitteraturen kan desuden være tale om tre niveauer af læsemåder, alle med henblik på god læseforståelse: *læsning på linjerne* (de enkelte ord/sætninger tages for pålydende), *mellem linjerne* (læse aktivt medskabende, danne inferens) og *bagved linjerne* (læseren forholder sig selvstændigt til det læste).

- **Læseteknik**

En læseteknik er en metode, læseren kan anvende i sin læsning for at tilgodese forskellige læseformål.

Læseteknikker er for eksempel:

- at skimme en tekst for at undersøge, om den kan bruges til et bestemt formål
- at tage notater for at huske en tekst
- at opstille vigtige informationer fra teksten i grafiske modeller for at skabe sig overblik over sammenhænge i teksten
- at punktlæse for at finde ud af, om en tekst handler om det, man søger efter
- at nærlæse passager for at fokusere på tekstens sprog og detaljer
- at fragmentlæse når det gælder skærmttekster, fx hjemmesider, hvor man ledes rundt i forskellige dele af teksten.

2.5 Særligt om faglig læsning og læseforståelsesstrategier

Faglig læsning kan defineres som: *tilegnelse af viden gennem læsning af tekster i faget*. Med andre ord handler faglig læsning om elevens læreprocesser i forbindelse med, og som resultat af, læsningen. Læsning af fagtekst skal desuden medvirke til at opbygge et fundament for videre tilegnelse af fagets kompetencer.

Målet med undervisningen i faglig læsning på Byplanvejens skole er således:

- ✓ *at understøtte og styrke elevernes muligheder for at opnå faglig viden - og dermed indsigt i fagets temaer, problemstillinger og pointer.*

2.5.1 Undervisning rettet mod læseforståelse

De humanistiske, de samfundsfaglige og de naturvidenskabelige blokke repræsenterer forskellige "tekstkulturer", og de enkelte fags tekster har, i hovedreglen, noget specielt over sig, som knytter sig til fagets egenart. Der er forskningsbaseret evidens for, at viden om fagenes forskellige tekstgenrer og strukturer bidrager til lettelse af forståelsen af et fags tekster, ligesom der er en klar sammenhæng mellem elevernes aktive ord- og begrebsforråd og deres læseforståelse. Desuden er det vist, at undervisningen i læseforståelse bør integreres i de fag, hvor teksterne læses - samt *at eksplicit undervisning i brug af strategierne giver bedre læseforståelsesresultater* [se gerne *RAND reading study 2002*].

Det er altså afgørende, at eleverne gør erfaringer med de enkelte fags måder at formidle viden på (på tekst) *Eleverne må forberedes på, og undervises i, hvordan tekster læses: angribes og forstås med bedst muligt udbytte – samt også hvordan man skriver med fagenes sprog.*

På Byplanvejens skole er det drøftet og italesat, at det er faglærerens opgave at vejlede eleverne til at blive selvstændige læsere af fagets tekster, eksempelvis via *modellering*. Med en selvstændig læsende elev forstås *en elev, der bevidst vælger fremgangsmåde og dermed regulerer sin læsning efter sit læseformål*.

Kun faglæreren har den nødvendige indsigt i sit fag til at kunne udpege *centrale fagord, begreber og tilgange* samt til at bevidstgøre eleverne om, hvad der er særligt gældende for fagets teksttyper. Det kunne eksempelvis handle om, at et fag benytter sig meget af bestemte måder at præsentere sit stof på; er der ofte mange kurver/grafier eller billedtekster at læse, byder faget på mange hypertexter eller multimodale tekster? - i så fald er det nødvendigt at arbejde med relevante læseteknikker og læseforståelsesstrategier samt måder at bearbejde fagets særlige leksikon. Med de omfattende tilgængelige informationsmængder er det tillige en vigtig kompetence at kunne vurdere, hvad man måske *ikke* skal læse.

Det er oplagt, at faglærernes undervisning iværksættes i samarbejde med, har en forbindelse til, eller bygger ovenpå, undervisning, som eleverne har taget del i i danskfaget. Desuden kan det være formålstjenligt og praktisk for eleverne, at faglærer-teamet om en klasse i fællesskab udpeger et mindre antal strategier, som er anvendelige på tværs af fagene; sådan at eleverne introduceres til en håndfuld

grundstrategier, som de bliver godt fortrolige med. Særligt i relation til multimodale tekster er der god inspiration på www.digitalfagliglaesning.blogspot.dk. Det er i øvrigt en defineret opgave for skolens læsevejleder at inspirere og vejlede kolleger til undervisningen i/klassernes arbejde med, læsning i fagene.

2.5.2 Den kompetente læsers overvejelser

Gode læsere er aktive, mens de læser. En kompetent læser begynder med at gøre sig sit **læseformål** klart, og i forlængelse heraf fokuserer vedkommende på at få fat i og forstå det, som er målet med læsningen.

En faglig *uvm*-publikation om læsning i fagene lister op, at den gode læser er bevidst om at:

- overveje, hvad man i forvejen ved om emnet/området (- *hvad kender jeg til dette?*)
- skabe sig et overblik over tekstens indhold, før læsningen går i gang – og herunder lægge mærke til tekstens opbygning (- *hvad handler det om? - hvor står det, jeg er interesseret i/på udkig efter?*)
- tænke over forfatterens formål med at skrive teksten

samt endvidere

- opdage og aktivt fastholde det centrale i teksten (- *hvor er de vigtige informationer? - skal jeg strege under, tage notater eller på anden måde forsøge at fastholde det, jeg læser?*)
- følge med i, om man forstår indholdet under læsningen og aktivt gøre noget for at afklare tvivl (- *forstår jeg det, jeg har læst indtil nu? - måske skal jeg læse det igen? – hvem kan jeg spørge?*)
- evaluere udbyttet (- *fik jeg fat i pointerne? - blev formålet med at læse indfriet?*)

[se gerne: <http://pub.uvm.dk/2011/fagliglaesning> eller DLF's: "Læsning og skrivning i alle fag"]

På Byplanvejens skole er det et forsæt, at tilrettelæggelsen af undervisning i fagene tager højde for denne evidensbaserede viden om den gode læser - og at der i praksis prioriteres tid til en direkte undervisning i brugen af bevidst læseforståelsesstrategi, når eleverne læser fagtekst.

2.5.3 Læseforståelsesstrategier og aktiviteter

Læseforståelsesstrategier defineres **som bevidste mentale, eventuelt skriftliggjorte eller dialogiske, aktiviteter, som læseren sætter i værk for at forstå en tekst før, under og efter læsning.**

I undervisningens praksis vil det ofte være aktiviteter, som læreren tager initiativ til - eller beder eleverne om at udføre. *På længere sigt er det målet, at eleverne internaliserer den strategiske tilgang til læsningen, og selv tager initiativ til at drage relevante strategier i spil - det skal blive en slags vane eller en integreret del af læsekompetencen.* Overordnet har strategierne til mål: at tilegne sig, organisere eller uddybe tekstens informationer samt at overvåge/styre egen tekstforståelse.

I litteraturen skelnes ofte mellem:

- hukommelsesstrategier: *repetere, gentage information - understrege, notere nøgleord, definitioner, fraser,*
- organiseringsstrategier: *forbinde/gruppere/ordne information (få overblik) - begrebskort, sammenfatning*
- elaboreringsstrategier: *gøre teksten mere meningsfuld - bearbejde/uddybe i.f.t kendt viden*
- overvågningsstrategier: *tjekke, evaluere egen forståelse og dermed udbyttet af læsningen*

[Se eksempelvis: Ingvar Bråtens bog: "Læseforståelse – læsning i videnssamfundet"]

Eleverne skal ikke kun råde over et repertoire af tilgange til at få organiseret og behandlet den information, teksten tilbyder; det er også relevant, at øve at vurdere hvilken strategi hvornår? På den anden side er det dog ikke et mål i sig selv, at eleverne lærer en lang række af forskellige forståelsesstrategier at kende. **Målet er først og fremmest at initiere til den bevidste læsning, som en strategi kan hjælpe eleven i at etablere.**

Her er lærerens klassens fælles modellering af, hvordan læseforståelsesstrategien - den aktive læsning - kan praktiseres, væsentlig. Ofte opdeles det bevidste arbejde med læsning i tre: *før-læse*, *under* og *efter læse*.

Før-læseaktiviteter

I sagens natur skal før-læseaktiviteterne gøre eleverne klar til at læse. Det kan, klassen i fællesskab eller eleverne hver især, eksempelvis blive, ved at arbejde med at:

1. overblikslæse – se på overskrifter, tekststrukturelle virkemidler som faktabokse, tabeller/ figurer, illustrationer og spørg sig selv: "hvad kan jeg forvente mig af denne tekst?"
2. aktivere forhåndsviden – diskutere/brainstorme om, hvad man i forvejen ved og eventuelt sætte denne viden i system (*fortæl din makker, hvad du ved, mindmaps, VØL: hvad vides, hvad ønskes besvaret, hvad er lært?*); måske kræver teksten også, at læreren supplerer elevernes viden,
3. fastlægge et læseformål – formulere spørgsmål og få styr på, hvad er det vigtigt at lægge mærke til, når jeg læser? (spørgsmål bliver således elevens første "håndtag i teksten),
4. overveje teksttypen (*tjeklisten: se teksten an!, lave en grafisk afbildning*),
5. afklare betydningen af nye/svære ord/begreber - så de optages i ordforråd (*ordkendskabskort*).

Under læsningen

Hovedformålet i denne fase er, at eleverne læser, altså arbejder sig igennem teksten, og har fokus på at få et godt udbytte af det. Det kan have en effektiv forskel på udbyttet, at læreren støtter eleverne i at blive opmærksomme på deres egen tænkning undervejs i læsningen. Eleverne kan lære at:

1. stille spørgsmål til det de læser, og aktivt forsøge at besvare dem (*tænke højt, danne hypoteser*),
2. fastholde det vigtige (*læse med en blyant i hånden og gøre margin-noter, overstrege, tage eksempelvis to-kolonne-notat og heri: gengive information med sine egne ord, eller udfylde et kryds-skema, hvilket er oplagt, hvis teksten beskæftiger sig med elementer, som kan sammenlignes*),
3. blive opmærksomme på, om der er noget uklart i deres forståelse og følge op (*vende tilbage, genlæse, læse på kryds og tværs*)

Efter-læseaktiviteter

Når elever læser for at tilegne ny viden, og blive klogere på et fag, er det centralt, at de nye indtryk og erfaringer knyttes op på det, eleverne i forvejen ved – eleverne arbejder med at udvide og reorganisere deres mentale skemaer (*Piaget*). En aktiv bearbejdning af det læste, med et sådant mål, kan bestå i at:

1. udforme en grafisk figur, der opsummerer det læste (*tekstens pointer "skåret ind til benet: en tidslinje, et flowchart, et trædiagram (hierarkier)*),
2. skrive et resume eller et referat,
3. sammenfatte den ny viden i en tekst, man selv skriver (*kræver en vis forståelse at kunne det*),
4. sætte ord på egen læreproces (*VØL: hvad har jeg lært?*)

[Se eksempelvis: Elisabeth Arnbaks: "Faglig læsning – fra læseproces til læreproces"]

På Byplanvejens skole er det en erklæret hensigt, at faglærerne er bevidste om, at:

- ✓ *gøre det synligt i klassen: hvilke ord, begreber og tilgange, der er på fagets aktuelle dagsorden, eksempelvis qua konkrete forløbs formulerede læringsmål og tegn,*
- ✓ *eleverne introduceres for og undervises direkte i brugen af læseforståelsesstrategier,*
- ✓ *være gode rollemodeller – ved at arbejde med modellering af læseforståelsesarbejde i praksis,*
- ✓ *eleverne opfordres, stilladseres og fastholdes i at gøre erfaring med brugen af forståelsesstrategier, når fagtekster læses,*
- ✓ *skabe en faglig og regulær dialog med afsæt i det, eleverne har læst.*

III: DANSKFAGET OG LÆSNING – 13 SÆRLIGE ASPEKTER

Med afsæt i de forenkede Fælles Mål og undervisningsvejledningen for faget dansk, har man i Aalborg Kommunes læsepolitiske retningslinjer valgt at fremdrage og betone i alt 13 aspekter, som dansklærerne bør have en særlig opmærksomhed på i forbindelse med målsætning for og konkret tilrettelæggelse af undervisning i faget. Disse, eller dele heraf, er gengivet neden for (i originaldokumentet findes for nogle punkter væsentlig mere tekst).

I skolens handleplan, som er de resterende sider i dette dokument, er disse aspekter søgt tænkt ind.

1. Ordforråd	"Udvikling og udvidelse af ordforråd og begrebsverden er færdigheds-vidensmål i samtlige trinforløb."
2. Oplæsning	"Grundlæggende læseaktiviteter for læseudviklingen igennem hele læseforløbet er lærerens oplæsning, elevens læsning af kendt tekst og elevens læsning af ukendt tekst."
3. Skrivning, læsning og mundtlighed	"... fordi de er parallelle processer, der udvikles i sammenhængende progression. Eleverne skal f.eks. læse en bestemt genre, finde genrens karakteristiske træk og derpå selv skrive i genren med efterfølgende oplæsning."
4. Digitale og andre elektroniske medier	"IT og medier som redskab og som indhold skal indgå som en naturlig del af undervisningen. Formålet kan variere fra "brug af", "læring om" eller "læring med" elektroniske medier."
5. Multimodale tekster	"Læsning af multimodale tekster kræver, at eleverne kan identificere tekstens forskellige modaliteter og skimme dele af teksten for at danne sig overblik over sammenhængen mellem modaliteter og deres betydning for læseformålet, inden de begynder at nærlæse."
6. Genrer	"Kendskab til de mange forskellige genrer og de læseteknikker, som de enkelte genrer fordrer, er afgørende for at kunne indfri kompetencemålene efter 9./10. klassetrin."
7. Læseformål	"Før elevens selvstændige læsning skal læseformålet altid være klart og tydeligt. I denne forbindelse er undervisning, hvor eleverne tilegner sig viden om sammenhængen mellem tekstens hensigt og dens sproglige strukturer og mønstre afgørende for, at de efterhånden selv kan opstille et læseformål."
8. Forforståelse	"Før den egentlige læseproces påbegyndes, aktiverer eleverne deres baggrundsviden om emnet for at blive bevidste om deres forforståelse og forberede sig på afkodning og forståelse af den tekst, de skal i gang med at læse... "
9. Forståelse (Læseforståelse)	Elevernes løbende vurdering af om deres udbytte af det læste svarer til formålet med læsningen forudsætter, at de har lært at anvende hensigtsmæssige læseforståelsesstrategier (hukommelsesstrategi, organiseringsstrategi, elaboreringsstrategi og overvågningsstrategi) før, under og efter læsningen." [se eventuelt side 11 i dette dokument]
10. Læseteknikker	"Læsningen skal i sin helhed omfatte følgende teknikker: - at kunne tage notater for at huske en tekst; - at skimme en tekst for at undersøge, om den kan bruges til et bestemt formål; - at opstille vigtige informationer fra teksten i grafiske modeller for at skabe overblik over sammenhænge i teksten; - at punktlæse for at finde ud af, om en tekst handler om det, man søger; - at nærlæse passager for at fokusere på tekstens sprog og detaljer; - at fragmentlæse, når det gælder skærmtekster."
11. Tekstmængde	"Der skal gives tid og rum til læsning i skoletiden. I hele skoleforløbet må der sættes tid af til at gå på skolebiblioteket. Dansklærer og skolebibliotekar har et fælles ansvar for, at eleverne udvikler gode skolerutiner. De må vejlede eleverne og opmuntre dem til selvstændig læsning... "
12. Læsehastighed	"... skal øges gennem hele skoleforløbet – sideløbende med teksternes sværhedsgrad øges. Læseplanen angiver bestemte mål for læsehastighed ved stillelæsning: <ul style="list-style-type: none"> - Efter 2. klasse: ca. 100 ord (let tekst); mere end 60 ord (nyt fagligt indhold) - Efter 4. klasse: ca. 150 ord (tekst for aldersgruppen); ca. 100 ord (nyt fagligt indhold) (FFM obs!) - Efter 6. klasse: ca. 200 ord (let tekst for aldersgruppen, flydende og med god forståelse); ca. 140 ord (nyt indhold i relation til kendte emner) - Efter 9. klasse: ca. 250 ord (let tekst for aldersgruppen, flydende og med god forståelse); ca. 170 ord (nyt indhold i relation til kendte emner)" <div style="text-align: right; font-size: small;">[der er tale om ord per minut]</div>
13. Intensive læsekurser	"I løbet af et skoleår skal der arbejdes med læsekurser. De skønlitterære læsekurser omfatter dansktimerne, mens de faglitterære læsekurser inddrager hele lærerteamet. "

Punktoverskrifter med blå type henviser til, at der findes opslag på skolens digitale tavle herom.

IV: SKOLENS HANDLEPLAN FOR UDVIKLING AF SKRIFTSPROGSKOMPETENCER

De lokalt formulerede mål og hensigter og den læseteoretiske viden, som er formidlet i det foregående, udgør, sammen med de officielle rammer, afsæt for skolens arbejde med skriftsprogskompetencer. Til trods for relevant opmærksomhed på læsning i alle fag, har danskfaget notorisk en særlig rolle i forbindelse med udvikling og automatisering af *den tekniske læsefærdighed* i indskolingen, til dels mellemtrinnet. Gradvist herefter drejer fokus skarpt mod *aktiv læseindstilling, læseteknikker og læseforståelsestrategier* i alle fag.

4.1 Arbejdet med skriftsprog - den overordnede røde tråd

I et forsøg på at sikre mening og sammenhæng i den undervisning, eleverne møder gennem skoleforløbet, samt naturligvis progression i elevernes læring, har vi på skolen valgt at opdele de ti skoleår i fem trin: hvert med sit hovedfokus og opsatte Byplan-milepæle specifikt hvad angår skriftsproget, herunder især læsning.

	Hovedfokus	Byplan-milepæle - undervisningen sigter efter..
0. klasse	At motivere og udvikle elevernes forudsætninger for at lære at læse og skrive	<p>... at eleverne ved slutningen af 0. klasse er:</p> <ul style="list-style-type: none"> ✓ opmærksomme på sammenhængen mellem det talte sprog og de skrevne ord ✓ fortrolige med navn, form og lyd (for hovedparten) af bogstaverne i alfabetet
1./2. klasse (1.trinforløb)	At gøre eleverne sikre i skriftens lydprincip - og dermed lede til skriftsprogskode-knæk	<p>... at eleverne ved slutningen af 2. klasse kan:</p> <ul style="list-style-type: none"> ✓ afkode lydrette (søde) ord og de 120 almindelige ord direkte ✓ angribe ukendte, også ikke-lydrette (drille) ord samt også nonsens-ord ✓ læse en alderssvarende bog på egen hånd ✓ skrive en kort, enkel tekst, f.eks. en besked, et brev, en historie
3./4. klasse (2.trinforløb)	At elevernes færdigheder automatiseres og konsolideres - samt at opmærksomheden mod læseforståelsen øges	<p>... at eleverne ved slutningen af 4. klasse kan:</p> <ul style="list-style-type: none"> ✓ afkode almindelige, også ikke-lydrette (drille) ord med automatik ✓ læse lidt sværere og længere sætninger flydende, sikkert og med rimelig forståelse ✓ læse en alderssvarende bog på egen hånd og samtale om det læste, herunder kende forskel på skøn-/faglitteratur ✓ skrive sammenhængende tekst i meningsgivende sætninger, f.eks. en beretning, en fortælling, en kort fagtekst
5./6. klasse (3.trinforløb)	Flydende læsning med både god hastighed og forståelse - tillige opmærksomhed på relevant afpassede læseteknikker/-måder	<p>... at eleverne ved slutningen af 6. klasse, på egen hånd, kan:</p> <ul style="list-style-type: none"> ✓ læse forskellige teksttyper flydende og med bevidsthed om læseformål og genre - samt kunne afpasse læseteknik/-måder hertil ✓ samtale om det læste samt koble det læste med egne erfaringer og tidligere viden ✓ skrive en længere, tæt på ortografisk korrekt, tekst, struktureret i afsnit, opbygget med rød tråd - og i bevidsthed om genrevalg
7./8./9. klasse (4.trinforløb)	Genrekompetencer - inklusiv aktiv læseindstilling og dermed positivt udbytte i forbindelse med læsning i fagene	<p>... at eleverne ved slutningen af 9. klasse kan:</p> <ul style="list-style-type: none"> ✓ læse med et formål for øje - og læse kritisk og reflekterende ✓ vælge relevant læseteknik, læsemåde og læseforståelsestrategi ✓ overvåge og agere på egen forståelse/udbyttet af læst tekst ✓ skrive selvstændige, sprogligt levende tekster, som lever op til genrekendetegn og retskrivning - med tydeligt budskab/pointe

Til oversigten skal tilføjes, at motivering af *læselyst og gode læsevaner* er et fokus, som går på tværs af alle trin.

I alle faglige sammenhænge/elevgrupper findes en forventelig spredning med hensyn til elevernes aktuelle faglige formåen; og i det lys er det ikke virkelighedsnært at målsætte, at alle elever er præcist det samme sted i deres skriftsprogsfaglige udvikling på bestemte tidspunkter. Med milepælene er det derfor primært hensigt, at både lærere, forældre og, fra et vist klassetrin, elever, kender få og konkrete formuleringer på, hvilke skriftsprogsfaglige kompetencer undervisningsaktiviteterne *sigter efter*, at eleverne udvikler.

4.2 Hovedfokus, milepæle og fixpunkter på de forskellige trin

Efterfølgende milepæls-formuleringerne - og som *konkrete redskaber til brug i lærernes arbejde med, og samarbejde om, klasser og elever*, er udformet fem oversigter, der hver især på én gang retningsgiver og udspecificerer arbejdet på konkrete trin (trinopdelinger er overensstemmende med *Fælles Mål* skelnen).

Oversigterne, som er lokale Byplan-udmøntninger, skal forstås og anvendes som fælles arbejdsredskaber i flere henseender:

- For det første som en art planlægningsrammer, der kan medvirke til at sikre tydelig forbindelse mellem forenkledte *Fælles mål* og de enkelte lærerteams *udarbejdelse af dels årsplaner, dels tilrettelæggelse af specifikke undervisningsforløb*, herunder mål og tegn for progression i elevernes læring indenfor særligt læse/skrive.
- For det andet som stilladser i forbindelse med *løbende vurdering og evaluering af elevernes læringsprogression*. Således giver kolonnen *Tegn: lærerens fix-punkter* konkrete præj i relation til, om eleverne er på rette vej? Implicit bliver disse tegn-formuleringer samtidigt fix-punkter, hvad angår elever, hvis skriftsprogsfaglige udvikling kræver ekstra opmærksomhed, inklusiv en differentieret handling fra læreren - for at hjælpe elevens udvikling i retning af at nå milepælene.
- For det tredje er det tanken, at en aktiv og loyal brug af de fem oversigter vil være et hjælpsomt bidrag til at skabe *en fælles synlig retning, eller såkaldt rød tråd*, i arbejdet med skriftsprogfaglig udvikling på skolen. Samtidigt med at den enkelte oversigt kan agere vejviser/"tjekliste" i lærerens aktuelle opgave, er det underforstået, at de fem oversigter tilsammen giver et nødvendigt helhedsbillede. Sådan vil oversigterne tillige kunne gavne forventningsafklarende ved overgange med lærerskift og mellem skolens forskellige afdelinger, samt når nye lærere kommer til skolen.

På de følgende sider findes de nævnte oversigter. Det er skolens intention, at eleverne gennem hele forløbet oplever og erfarer *læsning som en vej til oplevelse og viden* - Men placeres oversigterne i forlængelse af hinanden vil et *spiralisk princip, med en tydelig indskrevet progression* desuden vise sig: Hvor de første år sigter mod *tilegnelse af de elementære færdigheder*, skifter fokus i mellemtrinnet til at have et fokus på *konsolidering og yderligere udvikling*, og senere igen i udskolingen gælder det om *kvalificering* - altså relevant, selvstændig og aktiv *anvendelse* af læsekompetencerne (tillige med fortsat udvikling heraf).

Da oversigterne, foruden milepæle og tegn, også indbefatter *typiske aktiviteter* og desuden beskæftiger sig med *evaluering* og *særlige tiltag*, udgør de tilsammen også **kernen** i skolens overordnede handleplan for undervisning på skriftsprogsområdet. Til handleplanen hører tillige et fast forebyggende tiltag inklusiv en plan for arbejdet med elever, der har gavn af en tidlig foregribende indsats; aktiviteter særligt rettet mod elever med dansk som andetsprog; såvel som tiltag rettet mod elever, der viser sig *at være i* egentlige skriftsprogsfaglige vanskeligheder. *I alt kan disse handleplanelementer, tilsammen med den digitale tavle: <http://skriftsprogstavlen-bypsko.blogspot.dk> opfattes som Byplanvejens skoles fælles ressource-afsæt med henblik på at indfri såvel officielle målsætninger, som de lokalt opsatte mål på skriftsprogsområdet.*

4.2.1 Arbejdet på o. årgang

	o. klasse: Forudsætninger for udvikling af skriftsprog
Hovedfokus	At motivere og udvikle elevernes forudsætninger for at lære at læse og skrive
Byplan-milepæle, undervisningen sigter efter...	<p>... at eleverne ved slutningen af o. klasse er:</p> <ul style="list-style-type: none"> ✓ opmærksomme på sammenhængen mellem det talte sprog og de skrevne ord ✓ fortrolige med navn, form og lyd (for hovedparten) af bogstaverne i alfabetet
Typiske aktiviteter	<ul style="list-style-type: none"> - Sprogstimulering: rim og remser, lege med sproget - Oplæsning, samtale- og fortælleaktiviteter med henblik på ordforråd og begreber - Eksperimenteren med ord- og sætningsdannelse - Aktiviteter, der træner de tre alfabeter (navn, form, lyd) - Litteraturarbejde/dialogisk oplæsning - Opdagende skrivning - børnestavning - Legelæsning, logografisk læsning, alfabetisk/lyd-for-lyd læsning af korte lydrette ord
Tegn: Lærerens fix-punkter	<ul style="list-style-type: none"> ·vil gerne lytte til historier ·deltager i dialog om historier ·låner gerne bøger på biblioteket ·er interesseret i, hvad ord betyder ·har distinkt udtale af ord ·har alderssvarende ordforråd ·kan høre rim ·kan selv rime ·kan benævne bogstavers navne ·kan gengive bogstavers lyd ·kan skrive bogstaver ·kan identificere lyde ·kan identificere første lyd i enkle talte ord ·ved hvad et ord er ·kan tælle antal stavelser i ord ·kan genkende små ord ·har lyst til/mod på at prøve at læse ·øver at lydglide lyd-for-lyd ·vil gerne fortælle historier ·har mod på at børnestave ·kan måske læse lydrette (søde) ord med 2-3 bogstaver
Evaluerings (fast)	<p>KTI tegneiagttagelse</p> <p>LPB: <i>Find billedet (sep.)</i> (Obligatorisk sprogvurdering)</p> <p>LPB: <i>Alle bogstaver, alle vokaler (maj)</i></p> <p>Den ny ordblinderisikotest, de første deltests</p> <p>Klassekonference</p>
Eventuelle forebyggende /specialpædagogiske tiltag	<p><u>Læsevejleder</u>: tilbud om dialog/vejledning vedr. undervisning i fonologisk opmærksomhed og generel kortlægning af elevernes udvikling, test og opfølgning herpå. Sprogvurdering. Ordblinderisikotest.</p> <p><u>Ressourcecenter</u>: motorisk screening</p>
Hvad skal man kunne? – kompetencemål fFM	Efter o. klassetrin: Eleven er opmærksom på forskellige måder at anvende sprog på
Opmærksomhedsspunkter! (www.emu.dk)	Eleven kan genkende alle bogstavernes form, navn og lyd (undtagen q, w, x og z)
Opfordring til forældre	Besøg biblioteket, lån bøger. Læs højt for dit barn - tal om forsiden, forventninger til bogen, tal om ord/begreber/ indhold. Støt aktivt, når dit barn får mod på at læse ord selv.

Så snart fagfordelingen er så langt, at man på skolen har viden om, hvilket lærerteam, der underviser i dansk i 1. klasse, iværksættes et samarbejde mellem den kommende dansklærer og børnehaveklassen. Det er ambitionen, at den kommende lærer får etableret den første relation til eleverne - ved at være med i børnehaveklassens undervisning i nogle omgange i løbet af foråret. Desuden afholdes en udvidet klassekonference/overlevering mellem parterne.

I forbindelse med at opdage elever i risiko for at udvikle læsevanskeligheder, er der ved klassekonferencen, en opmærksomhed på disse tegn: *forsinket sprogudvikling, udtalevanskeligheder, dårligt ekspressivt sprog, vanskeligheder med at rime, vanskeligheder med at huske bogstaver og tal samt en overordnet sparsom interesse for at arbejde med bogstaver og lyde, herunder et konkret ringe bogstav/lyd-kendskab.*

Det er almindelig praksis på Byplanvej, at den klassepædagog, som har været knyttet til eleverne i o. klasse, og også har haft skoletimer, herunder understøttende undervisning i klassen, følger med videre gennem indskolingen.

4.2.2 Trinforløb 1: 1. og 2. klasse

(1.trinforløb)	1./2. klasse: Læse-skrive-begynderens elementære færdigheder	
Hovedfokus	At gøre eleverne sikre i skriftens lydprincip - og dermed lede til skriftsprogskode-knæk	
Byplan-milepæle, undervisningen sigter efter...	<p>... at eleverne ved slutningen af 2. klasse kan:</p> <ul style="list-style-type: none"> ✓ afkode lydrette (søde) ord og de 120 almindelige ord hurtigt og direkte ✓ angribe ukendte, også ikke-lydrette (drille-) ord samt også nonsens-ord ✓ læse en hel alderssvarende bog på egen hånd (enkel tekst, en del billeder) ✓ skrive en kort, enkel tekst; en besked, et brev, en fortælling 	
Typiske aktiviteter - i relation til udvikling af et skriftsprogskode-knæk	<p>Sprogstimulering: rim og remser, lege med sproget</p> <p>Aktiviteter, der træner alfabetbrug: <i>navn, form, lyd</i>; konsonantklynger (<i>hemmeligt alfabet</i>) - og sammenhængen mellem bogstav(følger) og lyd(e), eksempelvis ved:</p> <p>Daglig træning af alfabetisk læsning</p> <ul style="list-style-type: none"> ✓ Øve at samlydere sproglyde (danne syntese lyd-for-lyd) – modeller strategi! ✓ Træne andre ordlæsestrategier: <i>stavelses/orddelings-strategi, bogstav-følge/rimanalogi-strategi mv. (bruge indre ledetråde)</i> ✓ Træne brug af ydre strategier: syntaktiske, visuelle eller meningsføgende ledetråde (<i>spring ordet over, giver det mening, gæt, se på billeder</i>) <p>Daglig stave-/skriveaktivitet – også mhp. udvikling af læsefærdighed</p> <ul style="list-style-type: none"> ✓ Øve at opdele ord i lyde (analyse) ✓ Øve at stavelsesdele, anvende viden om vokaler ✓ Arbejde med de 120 hyppigste ord ✓ Opdagende skrivning/børnestavning <p>Oplæsning, samtale- og fortælleaktiviteter med henblik på ordforråd og begreber</p> <p>Indøve før-læsestrategier: <i>kigge forsider, billeder, læse overskrifter, gætte på indhold</i></p> <p>Litteraturarbejde, herunder parallelle læse/skrive genre-processer</p> <p>Tekstskabelse: sætningsdannelse, enkel struktur</p>	
Tegn: Lærersens fix-punkter, særligt vedr. læseudvikling	<p>·lytter aktivt til oplæsning+ er med i dialog ·spørger til ords betydning</p> <p>·deltager aktivt i leg med lyde, ord, sprog ·kan høre rim ·kan selv rime</p> <p>·kan benævne bogstavets navne ·kan gengive bogstavets lyd ·kan skrive bogstaver</p> <p>·kan identificere lyde ·kan identificere første/midterste/sidste lyd i enkle talte ord</p> <p>·kan tage en lyd væk (fonemsubtraktion) ·kan føje en lyd til (fonemaddition)</p> <p>·ved hvad et bogstav/ et ord/ en stavelse/ en linje/ en sætning er</p> <p>·kan tælle antal stavelser i ord ·kan identificere vokalerne i et ord</p> <p>·viser lyst til at læse ·låner gerne biblioteksbøger</p> <p>·genkender hyppige ordbilleder ·øver at lydere eller lydglide ·øver at bruge andre ordlæsestrategier</p> <p>·kan først læse lydrette (søde) ord med 2-3 bogstaver, senere med 4-8-10 bogstaver</p> <p>·kan læse ord med konsonantklynger ·kan læse ikke-lydrette (drille) ord</p> <p>·har mod på at læse ukendte ord og ord, der ikke findes</p> <p>·læser enkle sætninger flydende, sikkert og med forståelse</p> <p>·har lyst til og mod på at skrive selv (først børnestave) ·skriver efterhånden i små sætninger</p>	
[Se gerne Lundbergs "Det gode læseforløb" eller Alkalærs læsetrapper]		
Evaluering (fast)	<p>1.klasse</p> <p>IL-basis, gruppeprøven (løbende gennem 1. år)</p> <p>LPB: <i>Konsonanter, forlyd + rimdel (sep.)</i></p> <p>HSU: <i>Ordlæseprøve 1 + staveprøve 1 (april)</i></p> <p>Den ny ordblinderisikotest, de næste deltests</p>	<p>2.klasse</p> <p>LPB: <i>Konsonanter, forlyd + rimdel (sep.)</i></p> <p>HSU: <i>Ordlæseprøve 1/2, sætningslæseprøve 1 (april) evt. ST-2</i></p> <p>Nationale test i dansk, læsning 2. klasse (jan.)</p>
Eventuelle forebyggende /specialpædagogiske tiltag	<p>Læsevejleder: tilbud om dialog/vejledning vedr. undervisning i ordlæsestrategier samt generel kortlægning af elevernes udvikling, test og opfølgning herpå.</p> <p>Kompetencecenter: I 1. og 2. klasse kommer en ekstra lærer fast 2 timer ugentligt i klasserne – indsatsen er dels forebyggende, idet alle elever jævnlige er med i en lille undervisningsgruppe, dels foregribende, idet elever med en opmærksomhedskrævende skriftsprogfaglig udvikling tilbydes et særligt tilrettelagt intensivt forløb.</p>	
Hvad skal man kunne? – LÆS kompetencemål FFM	Efter 2. klassetrin: Eleven kan læse enkle tekster sikkert og bruge dem i hverdagsammenhænge	
Opmærksomhedsspunkter! (www.emu.dk)	Eleven kan: a) læse lydrette (<i>to, bus, sofa</i>) og almindelige ikke-lydrette ord på to stavelser (<i>pige, komme</i>); b) formulere sammenhængende tekster på mindst 3 linjer i en kendt teksttype; c) stave til lydrette (<i>ti, bil, kano</i>) og almindelige ikke-lydrette ord (<i>siger, døren</i>)	
Pejlemærke fra læseplanen	Eleverne skal efterhånden kunne højtlyse lette tekster med over 90%'s rigtighed. Slut 2. klasse skal eleverne kunne stillelæse lette tekster med 100 ord/minut og tekster med nyt fagligt indhold med 60 ord per minut	
Opfordring til forældre	Besøg biblioteket, lån bøger. Læs bøger sammen ved at skiftes. Tal om ord/begreber/ indhold. God hjemme-praksis: lad dit barn læsetræne 12- 15 min. 4-5 gange ugentligt - støt aktivt!	

4.2.3 Trinforløb 2: 3. og 4. klasse

(2.trinforløb)	3./4. klasse: Læse-skrivefærdighederne automatiseres	
Hovedfokus	Elevernes færdigheder automatiseres og konsolideres - og opmærksomheden mod læseforståelsen øges	
Byplan-milepæle, undervisningen sigter efter...	<p>... at eleverne ved slutningen af 4. klasse kan:</p> <ul style="list-style-type: none"> ✓ afkode almindelige, også ikke-lydrette (drille) ord med automatik ✓ læse lidt sværere og længere sætninger flydende, sikkert og med rimelig forståelse ✓ læse en aldersvarende bog på egen hånd og samtale om det læste, herunder kende forskel på skøn- og faglitteratur ✓ skrive sammenhængende tekst i meningsgivende sætninger, f.eks. <i>en beretning, en fortælling, en kort fagtekst</i> 	
Typiske aktiviteter -især mht. læse	<p>Træning af alfabetisk læsning - kendt og kendt tekst</p> <ul style="list-style-type: none"> ✓ Øve at samlydere sproglyde (danne syntese) ✓ Træne genkendelse af hyppige stavelser/analogier og almindelige morfemer <p>Gentagen læsning, arbejde med læsehastighed - også elev oplæsning</p> <p>Træne forskellige læseteknikker: <i>nærlæse, skimme, orienteringslæse</i></p> <p>Aktiviteter mhp. læseforståelse:</p> <ul style="list-style-type: none"> ✓ Alderssvarende opmærksomhed på læseformål og genre ✓ Indøve andre læseforståelsestrategier: f.eks. <i>nøgleordsstrategi, personstrategi, spørgsmålsstrategi, referatstrategi, overskriftstrategi</i> ✓ Træne at læse <i>på</i> og <i>mellem</i> linjer (læsemåder), øve at drage slutninger <p>Stave-/skriveaktivitet - <i>også mhp. udvikling af læsefærdighed</i></p> <ul style="list-style-type: none"> ✓ Øve at opdele ord i lyde (analyse) ✓ Øve at stavelsesdele, anvende viden om vokaler/vokaltrappen, intro af grammatiske regler <p>Oplæsning, samtale- og fortælleaktiviteter med henblik på ordforråd, begreber og refleksion</p> <p>Litteraturarbejde: genrekendetegn, danskfaglige begreber og parallelle læse/skrive processer</p> <p>Arbejde med grammatik og staveregler - proces: <i>fra børnestavning mod konventionel stavning</i></p> <p>Tekstskabelse: sætningsdannelse, skabe rød tråd i tekst, begyndende tegnsætning</p>	
Tegn: Lærers fix-punkter	<p>·vil gerne læse på egen hånd ·låner gerne bøger på biblioteket</p> <p>·lyderer per automatik ·øver at bruge andre ordlæsestrategier ·"har styr på" de 120 ord</p> <p>·kan afkode lydrette (søde) ord, ord med konsonantklynger og ikke-lydrette (drille) ord direkte og efterhånden uden lydering ·har mod på at læse ukendte ord og ord, der ikke findes</p> <p>·læser længere sætninger flydende, sikkert og med forståelse</p> <p>·vælger efterhånden bøger med en del/megen tekst og få illustrationer</p> <p>·korrigerer egen fejllæsning ·er opmærksom på egen forståelse</p> <p>·kan opfatte og gengive "den røde tråd" i en læst tekst ·kan arbejde aktivt med læst tekst: søge facts, besvare enkle spørgsmål, udpege pointer, drage simple slutninger</p> <p>·har lyst til at skrive selv ·skriver i hele sætninger ·stavningen nærmer sig det konventionelle</p>	
[Se gerne Lundbergs "Det gode læseforløb" eller Alkalærs læsetrappet]		
Evaluering (fast)	<p>3. klasse</p> <p>LPB: <i>Sætningslæs, dinodiktat (sep.)</i></p> <p>DVO id af elever i risiko for dysleksi (jan.)</p> <p>HSU: <i>Ordlæseprøve 2, tekstlæseprøve 3/4 (april)</i></p> <p>HSU: <i>Staveprøve 2 (april) + evt. ST-3</i></p> <p>Frivillig nat. test, læsning-4 (dec.)*</p>	<p>4. klasse</p> <p>HSU: <i>Sætningslæseprøve 2, tekstlæseprøver 4/5 (efterår)</i></p> <p>ST-3/4 (efterår)</p> <p>Nationale test i dansk, læsning 4. klasse (jan.)</p>
Eventuelle forebyggende /specialpædagogiske tiltag	<p>Læsevejleder: tilbud om dialog/vejledning vedr. undervisning mhp. automatisering/sikkerhed/hastighed i elevernes alfabetiske praksis, test og opfølgning. Elevkurser: kompenserende IT.</p> <p>Kompetencecenter: I 3. og 4. klasse støttende/indgribende indsats i relation til elever med en konstateret opmærksomhedskrævende skriftsprogfaglig udvikling.</p>	
Hvad skal man kunne? – LÆS kompetencemål fFM	Efter 4. klassetrin: Eleven kan læse multimodale tekster med henblik på oplevelse og faglig viden	
Opmærksomhedspunkter! (www.emu.dk)	Eleven kan: a) læse tekster med et velkendt fagligt indhold med ca. 120 ord i minuttet; b) formulere en sammenhængende tekst med en tydelig tekststruktur, fx en beretning eller en beskrivelse af et velkendt fænomen	
Pejlemærke fra læseplanen	Eleverne skal efterhånden kunne stillelæse lette tekster for aldersgruppen med over 150 ord pr. minut og tekster med nyt fagligt indhold med omkring 100 ord i minuttet	
Opfordring til forældre	Besøg biblioteket, lån bøger. Læs bøger sammen ved at skiftes. Tal om ord/begreber/ indhold. God hjemme-praksis: opfordr dit barn til at læse 20 min. 4-5 gange per uge, lyt med i ny og næ. Vær obs! på, at dit barn læser både skønlitteratur og fagtekst. Spørg til, hvad dit barn har læst?	

4.2.4 Trinforløb 3: 5. og 6. klasse

(3. trinforløb)	5./6. klasse: Fortsat konsolidering af læsefærdigheder og udvikling af aktiv læseindstilling	
Hovedfokus	Flydende læsning med både god hastighed og forståelse - tillige opmærksomhed på relevant afpassede læseteknikker/-måder	
Byplan-milepæle, undervisningen sigter efter...	<p>... at eleverne ved slutningen af 6. klasse, på egen hånd, kan:</p> <ul style="list-style-type: none"> ✓ læse forskellige teksttyper flydende og med bevidsthed om læseformål og genre - samt kunne afpasse læseteknik/-måder hertil ✓ samtale om det læste samt koble det læste med egne erfaringer og tidligere viden ✓ skrive en længere, tæt på ortografisk korrekt, tekst, struktureret i afsnit, opbygget med rød tråd - og i bevidsthed om genrevalg 	
Typiske aktiviteter -især mht. læse	<p>Selvstændig læsning af forskellig slags skøn-, fag- og multimodal tekst - bruge læsekontrakt Træne tackling af digitale læseprøver (f.eks. på <i>Clio</i>), træne oplæsning</p> <p>Aktiviteter, der motiverer udvikling af aktiv læseindstilling og en god læseforståelse (<i>modellér!</i>)</p> <ul style="list-style-type: none"> ✓ Opmærksomhed på læseformål ✓ Læseteknikker: <i>overblikslæse, nærlæse, skimmelæse, fragmentlæse</i> mv. ✓ Opmærksomhed på, hvordan ukendte ord og begreber tackles ✓ Opmærksomhed på teksttypen: <i>berettende, beskrivende, forklarende, instruerende</i> mv. samt undergenren: <i>en dagbog, et eventyr, en klumme</i> mv. ✓ Arbejde med læseforståelsestrategier: f.eks. <i>nøgleordsstrategi, personstrategi, spørgsmålsstrategi</i> eller <i>at læse med roller</i> ✓ Træne at læse på, mellem og bag linjer, øve at drage slutninger (tekstbånd) ✓ Opmærksomhed på overvåge egen læsning: <i>-forstod jeg? -blev formål opfyldt?</i> <p>Dialogisk aktivitet med henblik på ordforråd, begreber og refleksion Litteraturarbejde: arbejde med generernes kendetegn og danskfaglige begreber Arbejde med grammatik, staverregler, tegnsætning (mål: <i>konventionel stavning og skrivning</i>) Selvstændig tekstsikring med blik for genre</p>	
Tegn: Lærerens fix-punkter	<p><i>·fritidslæser på eget initiativ ·anvender sikre, automatiserede afkodningsstrategier: læser flydende ·læser i rimeligt tempo ·er bevidst om læseformål ·kan praktisere forskellige læseteknikker ·tilpasser læsehastighed og -måder til formål, genre og sværhedsgrad ·læser op m. indlevelse</i></p> <p><i>·kan opfatte og gengive "den røde tråd" i en læst tekst ·kan arbejde aktivt med læst tekst: søge facts, besvare spørgsmål, udpege pointer, drage slutninger</i></p> <p><i>·er bevidst om eget udbytte</i></p> <p><i>·har lyst til at skrive selv ·skriver selvstændigt færdige tekster ·stavning og grammatik er tæt på ortografisk korrekt ·kan profitere af/handle på feedback</i></p>	
Evaluering (fast)	<p>5.klasse HSU: <i>Tekstlæseprøver 5/6 (efterår) og ST-4/5 (efterår)</i> Frivillig nat. test, læsning-6 (dec.)*</p>	<p>6.klasse HSU: <i>Tekstlæseprøver 7/8 (efterår) og ST-5/6 (efterår)</i> <i>Nationale test i dansk, læsning 6. klasse (jan.)</i></p>
Eventuelle forebyggende /specialpædagogiske tiltag	Læsevejleder: tilbud om dialog/vejledning vedr. undervisning mhp. læseteknikker og læseforståelsesstrategier, test og opfølgning. Elevkurser: kompenserende IT, faglig læsning. Kompetencecenter: I 5. og 6. klasse støttende/indgribende indsats i relation til elever med en konstateret opmærksomhedskrævende skriftsprogfaglig udvikling.	
FAGLÆRERE i alle fag	Dansklæreren underviser i strategier/teknikker, så eleverne kan blive målrettede læsere. Faglærerne underviser i: <i>✓fagets faglige og før-faglige ordforråd og begreber ✓strukturer og faglige mønstre i fagets teksttyper ✓strategier der kan understøtte sproglig udvikling i faget ✓læseforståelsesstrategier og notatteknikker, der er særligt relevante for faget.</i>	
Hvad skal man kunne? – LÆS kompetencemål fFM	Efter 6. klassetrin, læsning/tekstforståelse: Eleven kan læse og forholde sig til tekster i faglige og offentlige sammenhænge	
Opmærksomhedspunkter! (www.emu.dk)	Eleven kan opdage egne forståelsesproblemer og anvende relevante strategier til at afhjælpe dem og få overblik over teksten (fx afklare ukendte ords betydning, anvende grafiske modeller eller stille spørgsmål til tekstens indhold)	
Pejlemærke fra læseplanen	Eleverne skal kunne stillelæse lette tekster for aldersgruppen flydende og med god forståelses med omkring 200 ord per minut. Tekster med nyt indhold i relation til kendte emner skal de læse med omkring 140 ord per minut	
Opfordring til forældre	Støt dit barn i at vedligeholde gode læsevaner: skab rammer, og opfordr dit barn til at læse! Vær obs! på, at dit barn læser både skønlitteratur og fagtekst. Spørg til, hvad dit barn har læst?	

4.2.5 Trinforløb 4: Udkolingen – 7., 8. og 9. klasse

(4. trinforløb)	7./8./9.klasse: Aktiv og målrettet læsning og skrivning i alle fag		
Hovedfokus	Genrekompetencer - inklusiv aktiv læseindstilling og dermed positivt udbytte i forbindelse med læsning i fagene		
Byplan-milepæle, undervisningen sigter efter...	<p>... at eleverne ved slutningen af 9. klasse kan:</p> <ul style="list-style-type: none"> ✓ læse med et formål for øje - og læse kritisk og reflekterende ✓ vælge relevant læseteknik, læsemåde og læseforståelsesstrategi ✓ overvåge og agere på egen forståelse/udbytte af læst tekst ✓ skrive selvstændige, sprogligt levende tekster, som lever op til genrekendetegn og retskrivning - med tydeligt budskab/pointe 		
Typiske aktiviteter -især mht. læse	<p>Selvstændig læsning af forskellig slags skøn-, fag- og multimodal tekst + føre læselog Træne tackling af digitale læseprøver (f.eks. Gyldendals Web-prøver), træne oplæsning</p> <p>Aktiviteter, der motiverer udvikling af aktiv læseindstilling og en god læseforståelse (modellér!)</p> <ul style="list-style-type: none"> ✓ Opmærksomhed på læseformål ✓ Læseteknikker: overblikslæse, nærlæse, skimmelæse, fragmentlæse mv. ✓ Opmærksomhed på, hvordan ukendte ord og begreber tackles ✓ Opmærksomhed på teksttypen: berettende, beskrivende, forklarende, instruerende mv. samt undergenren: en klumme, et essay, en nyhedsartikel mv. ✓ Arbejde med før, under og efter-læse strategier ✓ Træne at læse på, mellem og bag linjer, øve at drage slutninger (tekstbånd) ✓ Opmærksomhed på overvåge egen læsning: -forstod jeg? -blev formål opfyldt? <p>Litteraturarbejde: genrerens kendetegn, danskfaglige begreber, analyse og refleksion Arbejde med grammatik, staveregler, tegnsætning (mål: konventionel stavning og skrivning) Selvstændig tekstskabelse med blik for genre og <u>med opmærksomhed på bestemte krav</u></p>		
Tegn: Læreren fix-punkter	<p>·læser flydende, i rimeligt tempo ·læser op m. indlevelse ·er bevidst om læseformål ·kan praktisere forskellige læseteknikker ·tilpasser læsehastighed og -måder til formål, genre og sværhedsgrad</p> <p>·kan opfatte og gengive "den røde tråd" i en læst tekst ·kan arbejde aktivt med læst tekst: søge facts, besvare spørgsmål, udpege pointer, drage slutninger ·kan forholde sig kritisk og reflekterende til læst tekst ·er bevidst om eget udbytte</p> <p>·skriver sprogligt levende ·skriver tilpasset modtager og formål ·skriver med genrekendetegn ·kan profitere af/handle på feed-back ·sprog, stavning og tegnsætning er korrekt</p>		
Evaluerings (fast)	7./8./9.klasse Gyldendals web-prøver: læseprøver og retskrivningsprøver, evt. gentest: digitale ordblindetest		
	7.klasse Frivillig nat. test, læsning-8 (dec.)	8.klasse Nationale test i dansk, læsning 8. klasse (jan.)	9.klasse Frivillig nat. test, læsning-8 (dec.) Terminsprøver/eksamen
Eventuelle forebyggende /specialpædagogiske tiltag	<p><u>Læsevejleder</u>: tilbud om dialog/vejledning vedr. undervisning mhp. aktiv læseindstilling, læseforståelsesstrategier, test og opfølgning. Elevkurser: aktiv læsning <u>Kompetencecenter</u>: I udkolingen en særlig indsats mhp. på at blive selvhjulpne (i relation til elever med en konstateret opmærksomhedskrævende skriftsprog faglig udvikling).</p>		
FAGLÆRERE i alle fag	<p>Dansklæreren underviser i strategier/teknikker, så eleverne kan blive målrettede læsere. Faglærerne underviser i: ✓ fagets faglige og før-faglige ordforråd og begreber ✓ strukturer og faglige mønstre i fagets teksttyper ✓ strategier der kan understøtte sproglig udvikling i faget ✓ læseforståelsesstrategier og notatteknikker, der er særligt relevante for faget.</p>		
Hvad skal man kunne? – LÆS kompetencemål fFM	Efter 9. klassetrin: Eleven kan styre og regulere sin læseproces og diskutere teksters betydning i deres kontekst		
Opmærksomhedspunkter! (www.emu.dk)	Eleven kan foretage basal korrektur på sprog, stavning, tegnsætning og layout		
Pejlemærke fra læseplanen	Eleverne skal kunne lette tekster for aldersgruppen flydende og med god forståelse med omkring 250 ord per minut, og tekster med nyt fagligt indhold med omkring 170 ord per minut.		

I tillæg til oversigterne skal præciseres, at skolen aktuelt er i gang med at udarbejde separate handleplan-afsnit på to områder: dels for *læring med, om og brug af IT*, dels vedrørende de tiltag, som gøres med henblik på elever, som kommer i skolen med *dansk som andetsprog* mødes med.

Afslutningsvist skal det, for god ordens skyld, gentages, at oversigterne har et primært fokus på skolens handling i relation til udvikling af **læsekompetence**. Da *læsning* og *skrivning* er tæt forbundne, har det imidlertid været naturligt også at berøre aspekter vedrørende skriftlighed - de kompetencemål fra *fFM*, der henvises til i oversigterne omhandler dog blot **kompetenceområdet læsning**. *Implicit er således også, at oversigterne på ingen måde antages som lig med hele danskfagets aktivitet.*

4.3 Evaluerende aktiviteter

Den løbende analyse og evaluering af progressionen i elevernes læsning og skrivning er særdeles vigtig. Formålet med at følge den enkelte elevs og klassens udvikling er, at undervisningen kan tilrettelægges bedst muligt i forhold til såvel klassens samlede læse/skriveprofil, som den enkelte elevs. "Huller" i en elevs udviklingsprofil kan signalere, at en differentieret undervisning og pædagogisk støtteindsats er påkrævet.

På Byplanvejens skole betragter vi således *de løbende evalueringsaktiviteter som et stillads for lærerens aktiviteter*: en støtte til at blikket skærpes, sådan at vi dels holder øje med, at der rent faktisk sker læring og udvikling for den enkelte elev, dels som værktøj i relation til at konstatere mere præcist, hvad den enkelte elev aktuelt mestrer fagligt. Og vigtigst: *denne viden indsamles for at blive anvendt fremadrettet*. Kendskabet til elevens aktuelle faglige formåen tydeliggør altså realistiske *potentialer* og reflekterer således også relevante mål for den nærmeste periodes undervisning. Det løbende arbejde med at opsætte og vurdere på differentierede læringsmål og tegn på læring - også i samarbejde med eleven selv, blandt andet via portalen *Min uddannelse*, knytter sig endvidere hertil.

Der er evidens for, at lærere, der nøje følger deres elevers læseudvikling med såvel uformelle som formelle evalueringsredskaber, opnår bedre resultater end lærere, som ikke gør dette. Med skyldigt hensyn til klassetrin kortlægges den enkelte elevs udvikling på parametre som: *fonologisk opmærksomhed, ordafkodning, flydende læsning, læsehastighed, læseforståelse, aktiv læseindstilling og læsemotivation*. Den daglige observation, lærerens erfaring, indtryk fra lærings samtaler med eleven og andre uformelle evalueringsredskaber, *de såkaldt formative evaluerings-afsæt*, er vigtige pædagogiske pejlemærker.

På Byplanvejens skole anser vi det dog for vigtigt og relevant at supplere de løbende indtryk med inddragelse af objektive evalueringsredskaber (*summativ evaluering*). Derfor anvendes der i hele skoleforløbet diagnostiske, pædagogisk fremadrettede tests.

Diagnostiske tests forstås sådan, at det er tests, der på én gang afdækker vanskeligheder, danner et samlet billede og skaber afsæt for fremadrettet arbejde med den enkelte elevs/klasse eventuelle vanskeligheder. Testene kan ligeledes udpege manglende undervisning på specifikke områder samt indikere parathed til de næste naturlige udviklingstrin. Det er altså *ikke* tests, der udelukkende fokuserer på at finde fejl.

Det er vigtigt, at såvel eleven som forældrene, sammen med læreren, interesserer sig for/følger med i læringsprogressionen. Elevens bevidsthed om sin egen udvikling er en væsentlig medspiller i hele den motivationelle del af arbejdet. Dette gælder i hele skoleforløbet. Forældrenes engagement formodes desuden at stimulere især læseudviklingen, hvilket ikke kan undervurdes. Dialogen om det konkrete faglige standpunkt samt også mål, der rækker frem, udgør en vigtig del af skole-hjem samtalerne.

Overvejelserne på disse aspekter spejler desuden skolens overordnede lærings syn:

- På Byplanvejens skole betragter vi eleverne som *de vigtigste aktører i egne udviklingsprocesser*

4.3.1 Plan for testaktiviteter

Plan for evaluerings-/testaktiviteter mhp. skriftsprogslæsekompetence

	Standardiserede test	Andre evalueringsredskaber /test, som kan anvendes frit	Ved bekymring, evt. også
Indskolingen			
0. årgang	LPB: <i>Find billedet (sep.)</i> (Obligatorisk sprogvurdering) LPB: <i>Alle bogstaver, alle vokaler (maj)</i> Den ny ordblinderisikotest, de første deltests	KTI-tegneiagttagelse	
1. årgang	IL-basis, gruppeprøven (løbende gennem 1. år) LPB: <i>Konsonanter, forlyd + rimdel (sep.)</i> HSU: <i>Ordlæseprøve 1 + staveprøve 1 (april)</i> Den ny ordblinderisikotest, de næste deltests	Det gode læseforløb Søde ord - testen Læsemåleren	Mini SL-1
2. årgang	LPB: <i>Konsonanter, forlyd + rimdel (sep.)</i> HSU: <i>Ordlæseprøve 1/2, sætningslæseprøve 1 (april)</i> evt. ST-2 <i>Nationale test i dansk, læsning 2. klasse (januar)</i>	Det gode læseforløb Læsemåleren	Individuel IL: <i>sprog og bogstav</i> Mini SL-2
3. årgang	LPB: <i>Sætningslæs, dinodiktat (sep.)</i> DVO-identifikation af elever i risiko for dysleksi (jan.) HSU: <i>Ordlæseprøve 2 (jan.), tekstlæseprøve 3/4 (april)</i> HSU: <i>Staveprøve 2 (april) + evt. ST-3</i> <i>Frivillig nat. test, læsning-4 (dec.)*</i>	Det gode læseforløb Læsemåleren	Individuelle DVO Individuel IL: <i>sprog og bogstav el. tekst og ord</i> Testbatteriet
Melletrinnet			
4. årgang	HSU: <i>Sætningslæseprøve 2, tekstlæseprøver 4/5 (efterår)</i> ST-3/4 (efterår) <i>Nationale test i dansk, læsning 4. klasse (januar)</i>	Clio Onlines læse- og retskrivningsprøver	Testbatteriet Den digitale ordblindetest
5. årgang	HSU: <i>Tekstlæseprøver 5/6 (efterår) og ST-4/5 (efterår)</i> <i>Frivillig nat. test, læsning-6 (dec.)*</i>		Testbatteriet Digitale ordblindetest
6. årgang	HSU: <i>Tekstlæseprøver 7/8 (efterår) og ST-5/6 (efterår)</i> <i>Nationale test i dansk, læsning 6. klasse (januar)</i>		Testbatteriet Digitale ordblindetest TL-1
Udskolingen			
7. årgang	<i>Frivillig nat. test, læsning-8 (dec.)*</i>	Gyldendals web-prøver -Læseprøver -Retskrivning	Individuel Ungdom TL-2, TL-3 Alle skriftsprogslæsekompetence betyrde elever: den digitale ordblindetest re-test
8. årgang	<i>Nationale test i dansk, læsning 8. klasse (januar)</i>		
9. årgang	<i>Frivillig nat. test, læsning-8 (dec.)*</i>		

- For elevernes i skolens specialklasserække træffes individuelle valg for, hvilke skriftsprogslæsekompetence test, det er relevant at gøre brug af
- De frivillige nationale test: skolen følger udmeldinger fra Aalborg kommune om "obligatorisk" deltagelse i de frivillige nationale test*

Planen for brug af de standardiserede test er "fast", sådan at der på skolen er en samlet struktur (og et overblik) over, hvordan vi gør på skolen. Planen skal dog samtidigt opfattes dynamisk: har årgange forslag til alternative test, er det selvfølgelig noget, der kan drøftes – bliver man enige om, at det er en god ide at praksis fornyes/ændres, sådan at en test på planen erstattes af en anden test/evaluerende aktivitet, så tilpasses/opdateres planen.

Testaktiviteterne gennemføres i hele klasser på initiativ af klassernes dansk lærere. Det er muligt at hente støtte og vejledning til afviklingen i skolens ressourcecenter eller hos skolens læsevejleder. Handleplanen, og dermed også testoversigten, har dog en så dynamisk karakter, at valget af evalueringsredskaber løbende ændres/tilpasser sig skolens aktuelle pædagogiske overvejelser og praksis i forhold til skriftsprogslæsekompetenceundervisningen.

4.3.2 Opfølgning af evaluerings- og testaktiviteter

Læsevejlederen kan desuden inddrages i forhold til vurdering af klasseresultater bredt betragtet - og tilbyder at rådgive og vejlede med hensyn til det fremadrettede pædagogiske arbejde med klassens læsning/skrivning. Som fast praksis samler læsevejlederen, løbende, resultaterne fra de formelle prøver sammen - dels for skabe et overblik på skoleniveau, dels til brug ved klassekonferencer. Ved klassekonferencerne er målet, at den samlede viden om klassers/elevs progression og udbytte af undervisningen drøftes og perspektiveres, for at lærerteamet efterfølgende kan anvende denne pædagogisk/didaktisk konstruktiv fremadrettet. Kompetencecenterkoordinator kan på tilsvarende vis rådgive og vejlede i forhold til eventuelt opmærksomhedskrævende resultater for den enkelte elev. I samarbejde med lærer/forældre/elev foreslår kompetencecenterkoordinator relevante, pædagogiske tiltag: eventuelt yderligere individuel afdækning af læseudviklingen, indstilling til ABC-møde og/eller yderligere samarbejde med PPR. På baggrund heraf tilrettelægger kompetencecentret fremadrettet den særlige undervisning for eleven i *læsevanskeligheder*.

I forlængelse heraf skal det bemærkes, at skæringsfladerne mellem læsevejleder og kompetencecenteret er drøftet en hel del på Byplanvejens skole. Resultatet af disse drøftelser er udmøntet i denne skelnen:

- *Læsevejlederens arbejde*
  - retter sig mod den almindelige og foregribende undervisning i klasserne. Læsevejlederen er altså ikke mere interesseret i de elever, der har det svært, end i alle elever - eller de dygtige elever. Læsevejlederens indsats retter sig især mod klassen som gruppe - og dermed den almindelige undervisning
- *Kompetencecenteret*
  - retter indsats mod elever, som har det fagligt vanskeligt og har brug for støtte og særlig tilrettelagt undervisning

4.3.3 Tegn på læse-/skrivevanskeligheder

Særligt med henblik på tidligt at opdage elever som er i risiko for at komme i egentlige læsevanskeligheder, har PPR udarbejdet en oversigt, som bruges aktivt på skolen. Nedenstående er en sammenskrivning herfra. Den originale oversigt er bilag til de kommunale læsepolitiske retningslinjer (link på skolens digitale tavle).

Opmærksomhedstegn - aspekter, der kan tyde på vanskeligheder med skriftsproget	
0. klasse og 1. trinforløb	2., 3. og 4. trinforløb
<u>0. klasse</u> <ul style="list-style-type: none"> - Vanskeligheder med at rime - Vanskeligheder med at huske bogstaver/tal - Vanskeligheder med at opdele ord i mindre dele og arbejde med lydene i et ord - Vanskeligheder med at huske ord - Forsinket sprogudvikling eller udtalevanskeligheder - Dårligt ekspressivt sprog - Sparsom interesse for - og problemer med at lære bogstaver - Ringe lyd/bogstav kendskab - Ringe opmærksomhed i forhold til fonemer <u>1. og 2. klasse</u> <ul style="list-style-type: none"> - Vanskeligheder med at lære alfabetet og omsætte bogstav til lyd, og bogstavfølger til ord - Vanskeligheder med hurtigt at genkende ord i læsning - Vanskeligheder med stavning - Manglende angrebsteknikker i forhold til ord 	<u>3.-9. klasse</u> <ul style="list-style-type: none"> - Mangelfulde afkodningsstrategier ved nye ord - Læser meget langsomt og upræcist i alle fag - Vanskeligheder med at stave - Vanskeligheder med at formulere sig skriftligt - Vanskeligheder med at lære fremmedsprog - Nederlagsfølelse og evt. sociale problemer - Undgår læsning - Undgår skrivning eller skriver langsomt - Problemer med at resumere tekster - Problemer med at besvare åbne spørgsmål til tekster - Ringe korttidshukommelse - Problemer med at tilpasse sig nye læsesituationer eller strategier - Kan misforstå information - Utilstrækkeligt ordforråd pga. manglende læseerfaringer

4.4 Øvrige tilbud, tiltag og indsatser

Aktiviteterne i skolens bibliotek, *det pædagogiske læringscenter*, har i allerhøjeste grad at gøre med elevernes udvikling af læse- og skrivefærdighed, og bibliotekets tilbud retter sig mod alle skolens elever og lærere. Det samme gør sig gældende med hensyn til *læsevejlederens* indsats - der er tale om tilbud, aktiviteter og mulighed for kollegial vejledning, der skal understøtte og motivere elevernes udvikling af skriftsproglige færdigheder. Dermed kan man også tale om, at det er tilbud, som har en såkaldt forebyggende karakter.

Lærere i skolens ressourcecenter, derimod, løser et arbejde, der primært retter sig mod definerede enkeltelever eller grupper af elever. Dette arbejde har en enten foregribende karakter - eller der kan være tale om en direkte indgribende indsats. *Dansk-2/sprogcenteret* retter sine bestræbelser mod de af skolens elever, som kommer i skolen med dansk som andetsprog, idet der for disse elever kan knytte sig helt særlige udfordringer til at blive fortrolige med det danske skriftsprog; mens *kompetencecenterets arbejde*, ud over de allerførste klassetrin, retter sig mod elever som er konstateret værende *i vanskeligheder* med skriftsproget.

4.4.1 Læsevejlederens tilbud og indsats retter sig mod kollegaer og alle skolens elever

De overordnede mål med at have en læsevejleder på Byplanvejens skole er, at læsevejlederen kan:

- ✓ *bidrage til at læsning sættes i fokus (på hele skolen og i alle fag)*
- ✓ *medvirke til evaluering af elevernes læse- og skrivekompetencer og -udvikling*
- ✓ *vejlede kolleger om læse- og skriveundervisning*

- og implicit er det således også mål, at elevernes læse- og skrivelyst fremmes samt at elevernes faglige niveau med hensyn til læsning og skrivning gives gode udviklingsbetingelser.

I samarbejde med ledelsen er det besluttet, at læsevejlederen har til opgave, at:

- *formidle vigtig og relevant information* til kollegaer - gennem mails med links, henvisninger mv. samt ved at "smide" post i dueslag, fremover bliver den primære formidlingskanal den digitale skriftsprogstavle
- *tilbyde faglige oplæg* til enkelte kollegaer/grupper af kollegaer om konkrete emner - kan omhandle/udpege teori, men også udpege konkrete tilgange/handlemåder i undervisningen,
- *gå med "helt ud i klassen" for at modellere*, hvordan arbejdet blandt eleverne kunne gribes an (eksempelvis hvordan kan man introducere forskellige læseforståelsesstrategier i forbindelse med konkret tekstarbejde i 5. klasse) - Læsevejlederen kommer ikke for lige "at løse/ordne" en opgave hos eleverne, men for at inspirere til, og vejlede kollegialt om, hvordan det eventuelt kan gribes an,
- *tilbyde faglig supervision* i forhold til konkrete problemstillinger, hvad angår undervisningen og evalueringsaktiviteter i klassen som helhed

4.4.2 Faste specialpædagogiske tiltag og elever i skriftsprogsvanskeligheder - kompetencecenteret

På Byplanvejens skole planlægger vi fra kompetencecenteret med tre typer af undervisning:

- *Forebyggende læseundervisning*
  - en generel indsats i forhold til eleverne i de første to skoleår for at optimere forudsætningerne for, samt udviklingen af læsefærdigheder. Der afsættes tid fra KOC til denne indsats med det mål *tidligt at indkredse de elever, der kunne komme i læsevanskeligheder*.
- *Foregribende læseundervisning*

- en målrettet undervisning i fleksible smågrupper af elever, som på de to første klassetrin, viser sig at være i risiko for at udvikle læsevanskeligheder. Undervisningen bygger på værdierne: nærhed, mindsteindgreb, rummelighed og inklusion - og hovedfokus er en intensiveret indsats med henblik på at lede til det skriftsprogslige kodeknæk.

På dette niveau kan læsevejlederen komme i spil i relation til undervisningen i stamklassen, ligesom en indstilling til Byplanvejens skoles ABC-team, med deltagelse af PPR, er en mulighed.

- *Indgribende læse- og skriveundervisning*

- en målrettet indsats i forhold til den enkelte elev, som på trods af forebyggende og foregribende læseundervisning stadig ikke udvikler funktionelle læse- og skrivefærdigheder. Skolens ABC-team bringes i spil. Der anvendes profylaktiske læsetest, og på baggrund heraf udarbejder lærerteamet og kompetencecenteret i fællesskab en plan for den særlige undervisning i forbindelse med elevens skriftsprogslige udvikling, ligesom der følges op med løbende vejledning og evaluering. Elev og forældre inddrages i størst mulig omfang i såvel planlægning som praksis og evaluering. Aktuelt gør skolen erfaringer med det anerkendte tilbud på en ny læsestart: VAKS.

I relation til undervisningen på kompetencecenteret på Byplanvejens skole er det bagvedliggende tanker at:

- ✓ *alle elever skal tilbydes de bedste læringsmuligheder på Byplanvejens skole,*
- ✓ *elev i skriftsprogsvanskeligheder skal identificeres så tidligt i skoleforløbet som muligt, arten af vanskeligheder skal afdækkes – og relevant indsats sættes i værk,*
- ✓ *der skelnes mellem indsatsen i forhold til at forbedre en selvstændig læsekompetence: elevens udvikling med hensyn til at læse selv, og støtte med hensyn til hvordan viden/læring, der typisk initieres via læsning, eventuelt alternativt tilegnes.*

En andel af de elever, som viser sig at være i vanskeligheder, når det gælder skriftsproget, er dyslektiske/ ordblinde. Ordblindhed defineres som "vanskeligheder med at lære at læse og skrive som følge af langsom og upræcis omsætning af bogstaver og bogstavfølger til lyde." På Byplanvejens skole har det været en mangeårig praksis at anvende DVO's screeningsmateriale i 3. klasse med henblik på at identificere elever i risiko for dysleksi. I skoleåret 2016 er skolen desuden begyndt at anvende den såkaldt nye digitale ordblindetest - dette suppleres yderligere, inden længe, af en netop lanceret test særlig møntet på elever i slutningen af børnehaveklassen og første klasse. Den digitale ordblindetest iværksættes udelukkende på elever, hvor skolen har haft vedvarende grund til bekymring vedrørende den skriftsprogslige udvikling.

Ordblindhed diagnosticeres på et kontinuum. Er eleven "lettere" ordblind kan læsningen, med den rette undervisning, efterhånden komme godt på plads, for retstavningen er det sværere. Diagnosen alene kan betyde en vis lettelse for eleven og forældre, men det er en målrettet indsats efterfølgende, både fra eleven selv og i skolens undervisningstilbud, der skal bringe eleven videre i sin skriftsprogslige udvikling. På Byplanvej er læsevejlederen aktuelt ved at færdiggøre en tjekliste/et stillads, der skal bringes i anvendelse, når faglærere og forældre skal informeres og vejledes hvad angår en elevs netop konstaterede ordblindhed.

Læse-skrivevanskeligheder kan også have andre årsager, som skolen og eventuelt PPR vil forsøge at udrede Uafhængigt af årsagerne, er det, hvad angår elever konstateret i vanskeligheder, højt prioriteret:

- ✓ *at disse elever i vanskeligheder skal opleve at kunne deltage ligeværdigt i undervisning og undervisnings- og læringsaktiviteter*

- ✓ *at der tilbydes læseundervisning, der er tilpasset lige netop deres forudsætninger for at lære sig at læse, og som bygger på den enkeltes potentialer og aktuelle kompetencer - der skal i meningsfulde, kommunikative sammenhænge øves og trænes bogstav- og lyd- forbindelser - læselysten skal vækkes /bevares, og der skal bygges på og arbejdes med læseforståelsen,*
- ✓ *at der, med henblik på videntilegnelse, tilbydes undervisning i brug af kompensatoriske hjælpemidler, der tilstræber at gøre dem selvhjulpne, samt at stille eleverne på lige fod med skolens øvrige elever, det gælder såvel i hverdagen som i forbindelse med test, prøver og afgangsprøver,*
- ✓ *at det at være tilknyttet kompetencecenteret skal bidrage til, at eleverne opretholder et positivt selvbillede samt motivation og en optimistisk tilgang til videre udvikling af skriftsproget*

Formuleringen *den enkeltes potentialer og kompetencer* afspejler et bevidst arbejde på kompetencecenteret, som tager afsæt i mottoet: *Mere af det, der virker!* Det er således en central del af grundlaget for undervisningen i kompetencecenteret, at læreren her kommer så tæt på den enkelte elev, at det muliggøres at identificere og tilbyde præcis den undervisning, som virker bedst for eleven *i vanskeligheder med skriftsproget*.

Samtidig reflekterer ovenstående, at vi på Byplanvejens skole arbejder ud fra den forståelse, at elever, der er tilknyttet kompetencecenteret, er *i vanskeligheder med skriftsproget* - og dermed ikke elever *med* vanskeligheder. Det aftegner dels den opfattelse, at vanskelighederne *ikke* er iboende eleven, dels at vanskeligheder med det faglige *ikke* nødvendigvis er en vedblivende og statisk tilstand.

Kompenserende IT

For så vidt angår kompenserende IT er *IntoWords* et vigtigt og dagligt kompensatorisk hjælpemiddel for elever i læse-skrivevanskeligheder; eleverne kan have gavn af *IntoWords*, både når de selv skal formulere sig (ordforslag), men også i forbindelse med læsning af indscannet tekst, enten hentet på internettet, fra *Nota* (tidligere *Materialebasen*) eller scannet af faglæreren. Ligeså er det praksis, at elever, der kan profitere af at lyttelæse, sådan at deres ressourcebrug koncentrerer sig om "læse"forståelsen, støttes i at komme i gang med at bruge *e-reolen*. Både i forbindelse med at læse og skrive kan denne elevgruppe også have stor fordel af de muligheder for enten *oplæsning* eller indtaling, som er indbygget i telefoner, I-pads og Chromebooks.

Skolen tilbyder elevkurser med henblik på, at eleverne bliver fortrolige med disse hjælpemidler. Til forældre findes der en kort pjece vedrørende brug af kompenserende IT. Det er på skolen italesat, at de enkelte faglærere har en forpligtelse på, dels at støtte op om, dels at opfordre aktivt til brug af kompenserende IT og andre særlige strategier, som kan være fordelagtige for en elev i vanskeligheder med skriftsproget; og i den forbindelse har elevens kontaktlærer et hovedansvar, også i relation til videndeling, om eleven, i teamet.

4.4.3 Dansk 2: Indsatsen rettet mod elever med dansk som andet sprog